

Sigorta Hukukunda Akdî Yükümlülükler (TTK m. 1449)^(*)

Contractual Obligations in Insurance Law
(TCC art. 1449)

Fevzi Fırat GÖZÜYEŞİL^(**)

Öz:

Sigorta sözleşmeleri, karşılıklı borç yükleyen ve tarafların menfaatlerinin zıt olduğu hukukî ilişkilerdir. Bu bakımdan, sigortacının daha yüksek prim karşılığında daha sınırlı teminat sağlama; sigorta ettirenin ise daha düşük primle daha geniş teminat elde etme arzusu üzerine kuruludur. Bu karşılıklı menfaat dengesinin sağlanmasında, akdî yükümlülüklerle dair Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 1449 hükmü önemli rol oynamaktadır. Mezkûr hükme göre, sigorta ettirenin akdî yükümlülüklerini ihlâl etmesi hâlinde, sigortacı sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek edim yükümlülüğünden kurtulabilecektir. Mamafih mevcut düzenlemede, ihlâlin kast, ağır veya basit ihmal olup olmadığını gözetilmeksizin “ya hep ya hiç” esasına dayalı katı bir yaklaşım benimsenmektedir. Alman hukukundan farklı olarak, kusur derecelendirmesine yer verilmemesi, hafif kusurlu hâllerde dahi sigorta ettirenin tazminat hakkını tamamen kaybetmesine yol açabilmektedir. Hakeza “akdî yükümlülük” kavramı, Türk hukukunda açıkça tanımlanmamış olup, riziko istisnasından ayırt edilmesinde dikkatli bir yorum faaliyeti gerektirmektedir. Bu makale ile TTK m. 1449 hükmünün tatbiki bakımından tartışılmalı noktalar ve yorum faaliyetinde esas alınacak kıstaslar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Sigorta Sözleşmesi, Akdî Yükümlülük, Riziko İstisnası.

Abstract:

Insurance contracts are bilateral agreements characterized by opposing interests: the insurer seeks to provide limited coverage in exchange for higher premiums, while the policyholder desires broader protection for lower payments. To balance these interests, Turkish Commercial Code (TCC) Article 1449 regulates the consequences of breaching contractual obligations stipulated

^(*) Araştırma Makalesi / Research Article
Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 31.07.2025
Yayınlanmasının Kabul Edildiği Tarih: 15.09.2025
DOI: 10.58733/imhfd.1755630

Bu makaleye atıf için: GÖZÜYEŞİL, Fevzi Fırat, “Sigorta Hukukunda Akdî Yükümlülükler (TTK m. 1449)”, **İMHFD**, C. 10, S. 2, 2025, s. 1081-1123

^(**) Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Ankara - Türkiye
E-posta: fevzi.gozuyesil@hbv.edu.tr
Orcid: 0000-0002-3266-1642

within the insurance agreement. Under this provision, if the policyholder fails to comply with contractual obligations, the insurer is entitled to terminate the contract and be released from its performance obligations. However, the current regulation adopts a strict “all or nothing” approach, disregarding the degree of fault involved in the breach. Unlike German law, which distinguishes between intentional, grossly negligent, and slightly negligent breaches, Turkish law allows for the complete forfeiture of the policyholder’s indemnity rights even in cases of minor negligence. This inflexible structure may lead to disproportionate outcomes and undermine the protective function of insurance law. Furthermore, the concept of “contractual obligation” lacks a clear definition in Turkish law. Provisions must be assessed carefully to distinguish between risk exclusions and true contractual obligations. Contractual obligations must be clearly, precisely, and transparently communicated to policyholders to be enforceable. The insurer’s duty to disclose these obligations and their legal consequences is essential to protect policyholders from unexpected loss of coverage. This article addresses the controversial aspects concerning the application of Article 1449 of the Turkish Commercial Code and examines the criteria that should be taken into account in the process of interpretation.

Keywords:

Insurance Contract, Contractual Obligation, Risk Exclusion.

Extended Summary:

Insurance contracts constitute bilateral obligatory relationships based on mutual performances, inherently reflecting the conflict of interests between the parties: the insurer aims to provide minimal coverage in return for higher premiums, while the policyholder desires the opposite. The equilibrium between these opposing interests is fundamentally ensured by the obligations stipulated in the insurance contract and the legal consequences attached to their breach. Within this context, the focus of the study is on contractual obligations as outlined under Article 1449 of the Turkish Commercial Code (TCC) and the repercussions of their violation.

According to Article 1449 of the TCC, in the event of a breach of contractual obligations, the insurer is entitled to be released from its obligation to perform by partially or fully terminating the contract. The legal regulation adopts a rigid approach based on an “all or nothing” principle, allowing the insurer to be entirely discharged from liability without considering the nature of the breach, whether intentional, grossly negligent, or merely a slight negligence. This structure potentially leads to disproportionate consequences for the policyholder, particularly in cases of minor breaches. In contrast, the German Insurance Contract Law (VVG) differentiates between levels of fault, requiring the breach to be intentional or grossly negligent for the insurer to be released from liability. If the breach arises from slight negligence, the insurer’s indemnity may only be reduced proportionally, avoiding complete forfeiture of the policyholder’s rights.

The notion of “contractual obligation” itself is not clearly defined in Turkish legislation. Not every provision imposing an obligation on the policyholder should be automatically classified as a contractual obligation within the meaning of TCC Article 1449. Whether a contractual provision constitutes a risk exclusion or a genuine contractual obligation must be determined through a comprehensive assessment of the provision’s wording, content, and purpose. Provisions imposing a specific course of conduct or refraining from certain acts upon the policyholder are more likely to qualify as contractual obligations. On the other hand, provisions stipulating objective limitations, such as geographical, temporal, or force majeure-related constraints, or those referring to mandatory public law regulations, should generally be considered as risk exclusions unless explicitly structured as behavioral duties accompanied by consequences.

For a contractual obligation to be validly imposed on the policyholder, it must be articulated in clear, precise, and comprehensible terms. Vague or ambiguous clauses that an average policyholder cannot reasonably understand should not be deemed enforceable contractual obligations. Otherwise, the policyholder risks forfeiting coverage without being adequately

informed of the obligations leading to such a result. Therefore, the duty of disclosure assumes critical importance. The insurer is obliged to inform the policyholder in writing and in a clear manner about the obligations and the legal consequences of breaching them. This ensures transparency and protects the policyholder from unexpected disadvantages.

Article 1449 of the TCC establishes a direct correlation between the breach of contractual obligations and the insurer's right to terminate the contract, thereby releasing itself from liability. The requirement of causality is also emphasized: the breach must have an impact on the occurrence of the insured risk or on the scope of the insurer's performance obligation. Without establishing this causal link, the insurer cannot invoke the breach as grounds for termination or exemption from liability. Importantly, Turkish law requires this causality in all cases, regardless of the degree of fault or the policyholder's intent. Conversely, German law exempts the insurer from proving causality in instances of intentional or fraudulent breaches, reflecting a more nuanced approach.

The legal consequences of breaching contractual obligations, as stipulated in Article 1449 of the TCC, are limited to the insurer's right to terminate the contract and thus be relieved of its performance obligations. If the contract merely stipulates the obligation without explicitly specifying the consequence for its breach, the insurer cannot invoke Article 1449 to justify termination or exemption. Moreover, the law mandates that termination and exemption from liability must be linked; the insurer cannot merely free itself from the performance obligation without formally terminating the contract.

In comparison to German law, which allows for proportionate reduction of indemnity in cases of slight negligence, Turkish law lacks intermediate mechanisms, making the current regulation disproportionately harsh towards policyholders. Introducing a graduated system of consequences, based on the severity of the breach, could enhance fairness and prevent excessive outcomes. Such reforms should focus on the differentiation of fault levels, the clarity and transparency of contractual provisions, the requirement of a causal connection, and the reinforcement of the policyholder's protective rights.

In conclusion, Article 1449 of the Turkish Commercial Code, in its current form, does not adequately serve the protective principle inherent in insurance law. It grants overly broad powers to insurers while leaving policyholders vulnerable to losing coverage, even for minor breaches. Therefore, a systematic reform of Turkish insurance law is imperative. This reform should aim to achieve a fairer balance between the parties by introducing provisions that differentiate based on fault levels, clarify the notion of contractual obligations, establish transparent disclosure standards, and incorporate alternative consequences short of full forfeiture of indemnity rights. Ensuring that contractual obligations are clearly defined and properly communicated to policyholders, coupled with a more proportionate consequence system, will promote justice and predictability within Turkish insurance law.

GİRİŞ

Sigorta sözleşmesi, sigortacı ve sigorta ettirenin karşılıklı edim ve yükümlülük altına girdiği, tam iki taraflı ve her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliği taşır. Bu tür sözleşmelerin tabiatı, tarafların menfaatlerinin karşılıklı olmasını beraberinde getirmektedir. Nitekim sigortacı, daha yüksek prim karşılığında daha az teminat sağlamak (daha az sigorta parası ödemek); sigorta ettiren ise, daha düşük prim karşılığında daha fazla teminat sağlamak arzusundadırlar ve bu beklentiler, tabî ve meşrudur. Bu esastan olmak üzere sigorta sözleşmesi, gerçekleşmesi muhtemel bir riziko olayı etrafında şekillenen menfaat taksiminde esas belirleyicidir.

Sanayi Devrimi ve 1666 tarihinde meydana gelen Londra Yangını gibi tarihî hadiselerin etkisiyle sigorta müessesesinin ticaret ve toplum hayatında yaygınlaşması; bu süreçte sigortalanan riziko ve menfaat türlerinin çeşitlenmesi ve buna paralel olarak sigorta dolandırıcılığı vakalarının artış göstermesi, gerek mevzuatta gerekse sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenlere daha fazla yükümlülük yüklenmesini beraberinde getirmiştir. Nitekim 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 1430 ve devamında, sigorta ettirenin yükümlülükleri düzenlenmiş ve bu yükümlülüklerin ihlâl edilmesi hâlinde; ihlâldeki kusurun derecesi, ihlâlin rizikonun gerçekleşmesine veya sigorta tazminatının artmasına olan etkileri gibi birtakım kıstasların hesaba katılması ile tazminattan indirim, sigortacının tazminat ödeme borcunun sona ermesi, sigortacıya sözleşmeden cayma veya fesih hakkının tanınması gibi neticeler bağlanmıştır.

Kanun'da düzenlenen yükümlülüklerden başka, sigorta türüne, konusuna ve rizikonun mahiyetine özgü hâl ve şartlara bağlı olarak sigorta sözleşmesinde sigorta ettirene yönelik bazı özel davranış kuralları getirilmesi mümkün ve tabiidir. Bu tür davranış kuralları, esasında rizikonun gerçekleşmesinin olabileceğince önlenmesi, riziko gerçekleşmişse oluşacak zarar ve tazminat miktarının olabileceğince düşük tutulması ve sigortacının edimlerini gereği gibi yerine getirmesi amacına matuf akdî yükümlülüklerdir. Bununla birlikte, sözleşmede öngörülen (akdî) yükümlülüklerin sigortacının, mümkün olduğunca daha fazla prim karşılığında daha az teminat sağlama (tazminat ödeme) beklentisi ile olan rabıtasını da göz ardı etmemek gerekir. Sigortacı ve sigorta ettiren, sözleşme hürriyeti prensibi içinde sigortalı ile sağlanacak himayenin kapsamını kural olarak serbestçe belirleyebilir. Bu bakımdan sigorta sözleşmesindeki menfaat dengesi, sadece emredici ve koruyucu kanun hükümleri ile değil, sigorta sözleşmesinde öngörülen bu tür akdî yükümlülükler ve bunların yaptırımlarına dair birtakım usul ve esaslar ile de muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Bu esastan olmak üzere kanun koyucu, meseleyi hüküm (TTK m. 1449) ile düzenlemiştir. Mezkûr hükmün incelendiği bu makalede; rizikonun gerçekleşmesini veya tazminatın artmasını önlemek, sigortacının edimlerini gereği gibi yerine getirmesini sağlamak ya da teminat kapsamını sınırlamak amacıyla öngörülen akdî yükümlülüklerin, sigorta ettiren açısından sözleşmeyi değersiz ve anlamsız kılmaması gerektiği, ayrıca sigorta ettirenin haklı, meşru ve olağan beklentilerinin zedelenmemesi gerektiği yönünde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

I. AKDÎ YÜKÜMLÜLÜK KAVRAMI

Yükümlülük; hukuk düzeni ile emredilen ve yükümlüsünce yerine getirilmediğinde dava konusu edilebilirken; makalenin konusunu teşkil eden ve TTK m. 1449 hükmünde “*sözleşmede öngörülen yükümlülükler*” şeklinde nitelendirilen edimler, birer yükümlülük olmaktan ziyade dava ve talep konusu edilemeyen birer külfet mahiyetinde değerlendirilmektedir¹. Ne var ki bu çalışmada, hem kanunî lafza bağlı kalmak, hem de daha kısa ve ahenkli olması hasebiyle, aynı manayı karşılayan “*akdî yükümlülük*” tabiri tercih edilmiştir. Akdî yükümlülük kavramı, geniş anlamıyla veya TTK m. 1449 dairesindeki teknik ve dar anlamıyla tarif edilebilir. Geniş anlamıyla akdî yükümlülük, sigorta sözleşmesinde sigorta ettirene veya bilgisi ve davranışına sonuç bağlanan diğer kişilere yüklenen her türlü yükümlülüktür. Teknik ve dar anlamı ile akdî yükümlülük ise, sigorta sözleşmesi ile sigorta ettirene veya bilgisi ve davranışına sonuç bağlananlara yüklenen ve TTK m. 1449 hükmünün tatbiki için gerekli şartları sağlayan yükümlülüklerdir. Nitekim esas itibariyle makalenin konusunu, teknik ve dar anlamı ile akdî yükümlülükler teşkil eder.

¹ ÜNAN, Samim, “Sözleşmesel Görevler (TTK 1449)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVIII 27 Aralık 2014**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 11; PÖPEL, Thomas/ LINK, Jochen/ MOOS, Klaus, **Gesamtes Verkehrsrecht**, Ed. HAUS, Klaus-Ludwig/ KRUMM, Carsten/ QUARCH, Matthias, 3. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2022, §28 Rn. 2; BUBMANN, Heike/ FELSCH, Joachim, **Versicherungsvertragsgesetz: VVG, EGVVG, VVG-InfoV, AltZertG, PfIVG, KfzPfIVV, allgemeine Versicherungsbedingungen**, Ed. RÜFFER, Wilfried/ HALBACH, Dirk/ SCHIMIKOWSKI, Peter, 5. Auflage, Baden-Baden, Nomos, 2025, §28 Rn. 5; RIXECKER, Roland, **Versicherungsvertragsgesetz: mit Einführungsgesetz und VVG-Informationspflichtenverordnung: Kommentar**, Ed. LANGHEID, Theo/ RIXECKER, Roland/ GAL, Jens/ GROTE, Joachim/ MUSCHNER, Jens, 7. Auflage, C.H. Beck, München, 2022, §28 Rn. 9; ARMBRÜSTER, Christian, **Prölss/Martin Versicherungsvertragsgesetz**, Ed. ARMBRÜSTER, Christian/ DÖRNER, Heinrich/ KLIMKE, Dominik/ KOLLER, Ingo/ LÜCKE, Werner/ PIONTEK, Sascha/ REIFF, Peter/ RUDY, Mathis/ SCHNEIDER, Winfried-Thomas/ VOIT, Wolfgang, 32. überarbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024, §28 Rn. 68; STEINBECK, René, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, Ed. HÖRA, Knut/ SCHUBACH, Arno, 5. überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022, § 2 Rn. 324.

A. Riziko ve Teminat Kapsamına Dair Akdî Düzenlemelerin Amacı

Bir ticari işletme faaliyeti yürüten sigortacının², kazanç elde amacına bağlı olarak sigortalılara daha az tazminat ödemek ve ödemesi muhtemel tazminatı miktarını önceden, aşağı yukarı öngörmek istemesi tabiidir ve meşrudur. Sigortacı, bu amacını gerçekleştirebilmek adına farklı usullere başvurabilir. Sözleşme serbestisi prensibinin cârî olduğu sigorta sözleşmesinde³, kural olarak teminat kapsamı serbestçe kararlaştırılabilir.

İngiliz hukukunda, “*condition precedent*” (ön şart) ve “*warranty*” (garanti şartı) olarak geçen kavram ve müesseseler, sigorta himayesini ve teminat kapsamını düzenlemek ve sınırlandırmak amacına matuf olarak sözleşmelere dercedilir. Sigorta tazminatının ödenebilmesi için, belirli bir fiilin icrası veya olayın gerçekleşmesi icap ediyorsa, bir *condition precedent* hükmünden söz edilebilir⁴. Mesela zararın gerçekleştiğini belirli bir süre içinde sigortacıya bildirme zorunluluğu bir ön şart olarak düzenlenebilir⁵. *Warranty* ise, sigorta ettirenin sigorta süresinde mutlak şekilde uymayı taahhüt ettiği hususlardır⁶. Mesela sözleşmede, teminatın geçerli olması için “*geminin Al klasında olması*” (*affirmative warranty/durum beyanı*) veya “*geminin sadece Akdeniz’de sefer yapması*” (*promissory warranty/taahhüt beyanı*) şart koşulmuş olabilir⁷. *Warranty* ile o derece katı kurallar getirilir ki, illiyet bağı olmasa dahi çoğu zaman sigortacı tazminat sorumluluğundan kurtulabilir⁸.

² Türkiye’de faaliyet gösterecek sigorta ve reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde teşkilatlanmaları gerekir. (Sigortacılık Kanunu m. 3/1). Bu bakımdan sigortacıların tacir oldukları (TTK m. 124/1 ve m. 16/1) dikkate alındığında, kazanç elde etme amacı ile faaliyet gösterdikleri açıktır.

³ Bkz. LOOSCHELDERS, Dirk, **Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz VVG Band 1**, Ed. LANGHEID, Theo/ WANDT, Manfred, 3. Auflage, Beck, München, 2022, §1 Rn. 111; RIXECKER, §1 Rn. 13; HÖRA, Knut/ SCHUBACH, Arno, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, Ed. HÖRA, Knut/ SCHUBACH, Arno, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022 §1 Rn. 33; KARA, Hacı, Sigorta Hukuku, 2. Baskı, On İki Levha, İstanbul, 2021, s. 144; BOZKURT, Tamer, Sigorta Hukuku, 12. Baskı, On İki Levha, İstanbul, 2021, s. 116; KAYIHAN, Şaban/ GÜNERGÖK, Özcan, **Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri**, 5. Baskı, Umutepe Yayınları, İstanbul, 2020, s. 87; AYHAN, Rıza/ ÇAĞLAR Hayrettin/ ÖZDAMAR, Mehmet, **Sigorta Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2023, s. 145.

⁴ Bkz. PADFIELD, Alison, **Insurance Claims**, Fifth edition, Zed Books, London, England, 2021, s. 36-37; HODGES, Susan, **Cases & Materials on Marine Insurance Law**, Taylor and Francis, Hoboken, 2012, s. 270.

⁵ RUBIN, Harwey W., Dictionary of Insurance Terms, Fourth Edition, Barron’s Educational Series, Huppauge NY 2000, s. 10; BENNET, Howard, **The Law of Marine Insurance**, 2nd Ed, Oxford Univ. Press, Oxford, 2006, s. 685.

⁶ MERKIN, Robert M./ HJALMARSSON, Johanna, **Compendium of Insurance Law**, Informa, London, 2007, s. 745; RUBIN, s. 558; BENNET, s. 539.

⁷ Bkz. STEMPER, Jeffrey W./ SWISHER, Peter N./ KNUTSEN, Erik S., **Principles of Insurance Law**, Fourth edition, LexisNexis, New Providence, NJ, 2011, s. 575.

⁸ ÜNAN, Samim, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt I**, On İki Levha, İstanbul, 2016, s. 527; HODGES, s. 272-275.

Kara Avrupası ve Türk hukukunda ise doğrudan ve birebir *warranty* veya *condition precedent* benzeri bir müesseseler bulunmamaktadır. Esas itibari ile Türk ve Kara Avrupası hukukunda da, sözleşme serbestisi cârîdir ve sözleşmeye birtakım teminat sınırlamaları veya riziko istisnaları dercedilebilir ancak sigorta ettireni koruyucu hükümler karşısında bu imkânlar sınırlıdır. Bu esastan olmak üzere, rizikonun gerçekleşme veya ağırlaşma⁹ ihtimâlini azaltmak, sigortacı açısından doğabilecek muhtemel zararın sınırlarını öngörülebilir hâle getirmek ve bu yolla tazminat ödeme borcunun kapsamını hem sınırlandırmak hem de düzenlemek amacına matuf olarak sigorta sözleşmesi ile sigorta ettirene yönelik birtakım akdî yükümlülükler öngörülebilir¹⁰. Bu yükümlülükler, koruyucu veya ifaya yardımcı mahiyette olabilir¹¹. Bunun gibi sigortacılar, sigorta ettirenlerin davranışlarına dair haklı beklentilerini korumak ve sözleşme sadakatlerini sağlamak adına bu tür hükümler öngörebilirler¹². Türk hukukunun da dâhil olduğu Kara Avrupası hukuk sisteminde, bu yöndeki uygulama ve hükümlerin ihdası, birtakım kanunî sınırlamalara tâbidir. Nitekim sigortacı ve sigorta ettiren arasındaki bilgi ve ihtisas asimetrisi, keyfî ve orantısız yaptırımlar bakımından bunu elzem kılar¹³.

B. Akdî Yükümlülüklerin Riziko İstisnalarından Ayrılması

Sigorta sözleşmesinin unsurları arasında zikredilen “*riziko*”; ileride gerçekleşmesi muhtemel ve fakat gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden bilinemeyen ve tazminat ödeme borcunun doğması için gerçekleşmesi şart olan hadisedir¹⁴. Gerçekleşen hadisenin, sözleşmede tanımlanan ve kapsamı belirlenen riziko ile örtüşmemesi hâlinde, ortaya çıkan zarar var olan sigorta himayesinin kapsamına girmez; hatta sigorta himayesinin en başından itibaren mevcut olmadığı ifade

⁹ Bkz. YENER, Merve İrem, *Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 317; GENCER, Hakan, *Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülükleri ve İhlâline Bağlanan Hukukî Sonuçlar*, Seçkin Hukuk, Ankara, 2024, s. 201.

¹⁰ LOOSCHELDERS, *Kommentar*, §1 Rn. 15.

¹¹ AYHAN/ ÇAĞLAR/ ÖZDAMAR, s. 203; LOOSCHELDERS, Dirk, *Versicherungsrechts-Handbuch*, Ed. Roland Michael Beckmann, Annemarie Matusche-Beckmann, 4. Auflage, München, C.H. Beck, 2025, §17 Rn. 1.

¹² RIXECKER, §28 Rn. 1.

¹³ RIXECKER, §28 Rn. 1.

¹⁴ Bkz. ÜNAN, *Cilt I*, s. 14; YAZICIOĞLU, Emine/ ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra, *Sigorta Hukuku*, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 74; KENDER, Rayegân, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, On Yedinci Baskı, İstanbul, On İki Levha, 2021, s. 332; KAYIHAN/ GÜNERGÖK, s. 160; KARA, s. 174; BOZKURT, s. 43; AYHAN/ ÇAĞLAR/ ÖZDAMAR, s. 127; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §1 Rn. 9; YENER, s. 47; ERIŞ, s. 25.

edilebilir¹⁵. Bu esastan olmak üzere riziko, her bir sigorta sözleşmesi bakımından ayrıca tanımlanır ve sınırlandırılır¹⁶.

Sözleşmede riziko tanımlanırken, evvelâ teminat altına alınan rizikolar ana hatları ile veya teferruatlı olarak açıklanır; buna birincil riziko tanımlaması denir¹⁷. Riziko olayının meydana geldiği ve birincil riziko tanımlaması kapsamına dâhil olduğu, genel hükümler dairesinde sigorta ettiren tarafından ispat edilmelidir (TMK m. 6 ve HMK m. 190)¹⁸. Bu, çoğu zaman ortalama bir sigorta ettiren için nispeten hafif bir yükümlülüktür. İkincil riziko tanımlamasında ise, birincil riziko tanımlamasında belirtilen rizikolardan bazıları teminat kapsamı dışında bırakılır¹⁹. İkincil riziko tanımlamasının devreye girerek, tazminat ödeme borcunun sükût edeceğini ise sigortacı ispat etmelidir (TTK m. 1409/2)²⁰. Bu istisnalara istisnalar getirerek, rizikoyu tekrar teminat kapsamına sokan üçüncül riziko tanımlamaları söz konusu ise ispat yükü tekrar sigorta ettirene geçecektir²¹. Bu esastan olmak üzere, riziko istisnaları öngörülmesindeki temel düşünce, belirli bazı riskleri teminat kapsamı dışında bırakmaktır. Riziko tanımlamaları ile bir riziko istisnası öngörülmüşse, zaten sigortalı bir olay da mevcut değildir²².

Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin bir davranışı, riziko istisnası veya akdî yükümlük olarak düzenlenebilir²³. Mesela sözleşmede, sadece kilitli kasada saklanan ziynet eşyalarının teminat kapsamında olduğu kararlaştırılabileceği gibi, ziynet eşyalarını kilitli kasada saklama yükümlülüğünün ihlâl edilmesi hâlinde, tazminat ödeme borcunun sükût edeceği de kararlaştırılabilir. Kural olarak ilk durumda bir riziko istisnasından, ikincisinde ise bir akdî yükümlülüğünden söz edi-

¹⁵ WANDT, §28 Rn. 50; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 24.

¹⁶ RIXECKER, §1 Rn. 6; GÜNAY, Barış, *Sigorta Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025, s. 85; AYHAN/ÇAĞLAR/ÖZDAMAR, s. 128-129.

¹⁷ LOOSCHELDERS, *Kommentar*, §1 Rn. 13; ARMBRÜSTER, Christian, *Privatversicherungsrecht*, 2nd ed, Mohr Siebeck, Tübingen, 2019, Rn. 1244; SCHIMIKOWSKI, Peter, *Versicherungsvertragsrecht*, 7. überarbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024, Rn. 392.

¹⁸ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, VVG §1 Rn. 192; STEINBECK, §3 Rn. 30; ARMBRÜSTER, *Privatversicherungsrecht*, Rn. 1244; WANDT, §28 Rn. 50.

¹⁹ WANDT, §28 Rn. 50; SCHIMIKOWSKI, Rn. 452; ARMBRÜSTER, *Privatversicherungsrecht*, Rn. 1246.

²⁰ “Rizikonun gerçekleştiğini ve gerçekleşen bu rizikonun teminat kapsamı içinde kaldığını davacı ispatlamak zorunda iken; kural olarak rizikonun teminat dışında kaldığına ilişkin iddia ise sigortacı tarafından kanıtlanmalıdır”. Bkz. Yar. HGK, E. 2017/17-1084, K. 2019/18, 17.01.2019; Yar. HGK, E. 2017/2190, K. 2020/205, 25.2.2020, (karararama.yargitay.gov.tr).

²¹ ARMBRÜSTER, *Privatversicherungsrecht*, Rn. 1249.

²² LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 24; SCHIMIKOWSKI, Rn. 393.

²³ WANDT, §28 Rn. 54; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 24.

lebilir. Ancak aşağıdaki başlıkta inceleneceği üzere bu ikisi arasında ayırım yapmak bazı durumlarda güçtür. Bu esastan olmak üzere, akdî yükümlülük ve riziko istisnası veya sınırlaması gibi kavramların, kanunî ve kesin tarifleri ve sınırları olmadığını ifade etmek gerekir. Hâkezâ sigorta poliçesinin ne zaman bir akdî yükümlülük içerdiği, ne zaman rizikonun en başından itibaren sınırlandırıldığını belirlemeye yönelik kesin kıstaslar da mevcut değildir. Sigorta sözleşmesinde bir akdî yükümlülük açıkça öngörülebilir veya başkaca bir kloz veya bir teminat sınırlandırması, özü itibariyle bir akdî yükümlülük teşkil edebilir. Bu bakımdan sözleşmede öngörülen bir hükmün, bir akdî yükümlülük mü yoksa bir tür riziko istisnası mı olduğu meselesi, bir hukukî yorum ve tetkik faaliyeti gerektirir.

Riziko tanımlamaları ve riziko istisnalarının düzenlenmesi bakımından, TTK m. 1449 hükmündeki gibi kanunî bir sınırlandırma söz konusu değildir.

C. Akdî Yükümlülüğün Tespitine Dair Temel Prensip ve Bazı Kistaslar

Kanunda tarif edilmemiş ve sınırları tespit edilmemiş olan akdî yükümlülükler hakkında, doktrinde süregelen tartışmaların düğümlendiği nokta, bunların riziko tanımlamaları ve istisnalarından ayırt edilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bapta, bu tefrikin yapılması esnasında başvurulabilecek bazı kistaslardan söz edilmektedir. Ne var ki bu kistaslar, kati ve bağlayıcı değildir; bunlar dikkate alınabilir lâkin hüküm, ortalama sigorta ettirenin/sigortalının bakış açısı esas alınarak yorumlanmalıdır²⁴.

1. Hükmün Maddî İçeriğinin Esas Olması

Sigorta sözleşmesine, genel şartlar²⁵ veya özel şartlar ile dercedilen bir hükmün, akdî bir yükümlülük mahiyetinde olup olmadığı tespit edilirken, evvelâ ve esas olarak hükmün maddî içeriği dikkate alınır²⁶. Bu bakımdan hükmün lafzı ve ifade şekli, prensip olarak yorum faaliyetinin sadece bir yönüdür ve düzenlemenin maddî içeriğine kıyasla ikincil bir öneme sahiptir²⁷.

²⁴ Bkz. WANDT, §28 Rn. 49; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 40; BÜBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 24.

²⁵ Sigorta genel şartlarının, sigorta sözleşmesinin bir parçası olduğu hakkında bkz. CAN, Mehmet Çelebi, “Anayasa Mahkemesi’nin E. 2019/40 K. 2020/40, T. 17.07.2020 Sayılı Kararı Bağlamında Sigorta Genel Şartlarının Hukuki Niteliği”, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 10. Yılında Ticaret Hukukunun Güncel Meseleleri Sempozyumu**, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara, 2023, s. 430.

²⁶ PÖPEL/ LINK/ MOOS, VVG §28 Rn. 6; BURMANN, Michael, *Strassenverkehrsrecht*, Ed. BURMANN, Michael/ HEB, Rainer/ HÜHNERMANN, Katrin/ JAHNKE, Jürgen, 28. neu bearbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024 VVG §28 Rn. 1; BÜBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 18; WANDT, §28 Rn. 60; RIXECKER, §28 Rn. 12; SCHIMIKOWSKI, Rn. 273; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 26.

²⁷ BURMANN, VVG §28 Rn. 1; WANDT, §28 Rn. 60. Doktrinde *Yener*, açıkça sözleşmesel külfet veya teminat dışı bırakma kaydı olarak kaleme alınmayan sözleşme hükümlerinin, TTK m. 1449 bağlamında

Akdî bir yükümlülük, “*yükümlülük*” veya “*görev*” adı altında, sözleşmede açık ve kesin bir şekilde yer alabilir; bu hâlde sigorta ettirenin, hükmün lafzından hareketle, kendisine terettüp eden yükümlülüğü tafsilâtı bir tetkike ihtiyaç duymaksızın kolaylıkla idrak etmesi mümkün olabilecektir. Nitekim sözleşmede bir akdî yükümlülüğün varlığını tespit ve kabul etmek, sigortacının ifadan kaçınmasını nispeten sıkı şartlara tâbi kılacağından²⁸, ekseriyetle sigortalının lehine olacaktır²⁹. Bundan sonra ise üzerinde durulması gereken, bu akdî yükümlülüğün kanunun emredici hükümlerine aykırı olup olmadığı ve TTK m. 1449’un tatbiki için lâzım gelen şartların gerçekleşip gerçekleşmediğidir.

Tartışma ve tereddüt daha ziyade, akdî yükümlülüğün sözleşmenin içinde gizlenmesi hâlinde ortaya çıkar. Hüküm; lafzı, başlığı ve sözleşme içindeki yeri itibarıyla riziko istisnası veya muafiyet klozu³⁰ olarak kurgulanmış olmasına rağmen, bir akdî yükümlülük niteliğindeyse “*gizli akdî yükümlülük*”ten söz edilir³¹. Gizli bir akdî yükümlülüğün varlığında, hükmün maddî içeriği esas alınarak, hükmün lafzı ve sözleşmenin sistematığı göz ardı edilebilecektir³². Bu bakımdan akdî yükümlülükler her zaman, sözleşme metninin içinde, ayrı bir başlık altında, sonuçlarıyla birlikte şeffaf bir şekilde düzenlenmez. Bunlar, akdî yükümlülük başlığı altında olmaksızın sigorta genel ve özel şartlarında yer alabileceği gibi; poliçe veya sözleşmede atıf yapılmak kaydıyla sözleşmenin kuru-

akdî yükümlülük kavramı ile ilişkilendirilmesinin yerinde olmayacağını ifade etmiştir. Bkz. YENER, Merve İrem, “Anlaşılmalı Servis Kaydı İçeren Kasko Sigortaları”, **BATİDER**, Y. 2023, C. 39, S. 4, s. 1235. Bununla birlikte sözleşme hükümlerinin akdî yükümlülük mahiyetinde olup olmadığı değerlendirilken, hükmün lafzı ya da riziko istisnası olarak düzenlenip düzenlenmediği belirleyici değildir. Akdî yükümlülük, riziko istisnası şeklinde öngörülebileceği gibi, farklı bir başlık altında veya usulde düzenlenebilir. Hükümün lafzına öncelik tanıyan anlayışın artık kabul görmediği hakkında bkz. WANDT, §28 Rn. 67; LOOSCHELDERS, **Handbuch**, §17 Rn. 25.

²⁸ Bkz. Aşağıda Bölüm III-A-2.

²⁹ a.y. §28 Rn. 55.

³⁰ ÜNAN, **Cilt I**, s. 550.

³¹ WANDT, §28 Rn. 57; KUMMER, Joachim, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, ed. Knut HÖRA/ SCHUBACH, Arno, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022, §12 Rn. 125-126; SCHIMIKOWSKI, Rn. 273; RIXECKER, §28 Rn. 12.

³² BGH, Urteil vom 18. 6. 2008 - IV ZR 87/07 (LG Bielefeld), (**Recht und Schaden**, Y. 2008, C. 35, S.9, 381-382). Alman hukuku bakımından tafsilâtı mülâhazalar için bkz. LOOSCHELDERS, **Handbuch**, §17 Rn. 27; RIXECKER, §28 Rn. 16. Doktrinde *Felsch*, gizli yükümlülük kavramının tüketici hukuku, Almanya sigorta genel şartları ve şeffaflık ilkesi dairesinde artık günümüzde işlevsiz olduğunu ileri sürmektedir. Müellif, sözleşme hükmünün lafzına bağlı kalınarak, gizli akdî yükümlülüklerinin esas itibarıyla riziko istisnası olarak görülebileceğini, meselenin ise sigortacıların daha açık ve şeffaf düzenlemeler yapması ile çözülebileceği kanaatindedir. Bkz. FELSCH, Joachim, “Verhüllte Obliegenheiten - ein Nachruf”, **Recht und Schaden**, Y. 2015, C. 42, S. 2, s. 57-59. Mamafih Almanya mahkemeleri büyük ölçüde sigorta ettirenleri korumak adına gizli akdî yükümlülük teorisine müstenit kararlar vermeye devam etmektedirler. Bu esastan olmak üzere müellifin ileri sürdüğü görüşlerin, sigorta kültürünün henüz tam olarak kabul görmediği ve sigorta okuryazarlığının pek gelişmediği memleketimizde benimsenmesi, sigorta ettirenler aleyhine menfi neticelere sebep olabilir.

luş safhasındaki soru-cevap formlarında, sigorta planında veya diğer sözleşme eklerinde de kayıtlı olabilir³³. Akdî yükümlülük, sözleşmenin eklerinde veya sözleşme ile sözleşmenin eki hâline getirilmiş belgelerde, açık, kesin ve emredici hükümlere aykırı olmayacak şekilde düzenlenmişse TTK m. 1449 hükmüne tâbi olacaktır.

Mamafih hükmün lafzının ve sözleşmenin sistematığının, tamamen önemsiz olduğunu ifade etmek de doğru değildir³⁴. Mesela sözleşmede “*all risks*” klozunun bulunması hâlinde, sözleşmedeki “*kilitli şekilde saklama*” ibaresi bir akdî yükümlülük olarak değerlendirilebilecek iken³⁵; *all risks* klozu bulunmayan sözleşmelerde, somut olayın özelliklerine bağlı olarak bu bir riziko istisnası olarak tavsif edilebilecektir³⁶. Ancak bu yaklaşımın, sigorta ettiren aleyhine sonuç doğurabilecek, katı bir yaklaşım olduğuna dikkat etmek gerekir³⁷.

2. Akdî Yükümlülüğün Tespitine Yarayacak Bazı Kıstaslar

a. Bir Davranış Yükümlülüğünün Varlığı

TTK m. 1449 bağlamında bir akdî yükümlülüğün söz edebilmek için, evvelâ sigorta ettirene belli bir davranış yükümlülüğü izafe edilmiş olmalıdır³⁸. Bu noktada davranış yükümlülüğünü, oldukça geniş bir şekilde ele almak icap eder. Davranış yükümlülüğü, sigorta ettirene izafe edilen aktif bir yapma veya pasif bir kaçınma edimi şeklinde tezahür edebileceği gibi³⁹; sigorta ettirenin davranışlarından etkilenen veya hâkimiyet alanında gerçekleşen bir vakaya bağlı olarak da söz konusu olabilir⁴⁰. Bu bakımdan sözleşmede öngörülen hüküm ve hukukî

³³ Bkz. benzer şekilde ARMBRÜSTER, Christian, **Prölss/Martin Versicherungsvertragsgesetz**, Ed. ARMBRÜSTER, Christian/ DÖRNER, Heinrich/ KLIMKE, Dominik/ KOLLER, Ingo/ LÜCKE, Werner/ PIONTEK, Sascha/ REIFF, Peter/ RUDY, Mathis/ SCHNEIDER, Winfried-Thomas/ VOIT, Wolfgang, 32. überarbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024, §28 Rn. 3.

³⁴ Bkz. PÖPEL/ LINK/ MOOS, VVG §28 Rn. 6.

³⁵ Bkz. BGH, Urteil vom 21. 5. 1986 - IV a ZR 132/84 (Hamburg), (**Recht und Schaden**, Y. 1986, C. 13, S. 12, s. 320-321). Nitekim Türk Yargıtay’ının aynı yöndeki bir kararı için bkz. Yargıtay 11. HD, E. 2012/4280, K. 2013/1191, 7.6.2013 (ÜNAN, Samim, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt VI**, On İki Levha, İstanbul, 2020, s. 124).

³⁶ BGH, Urteil vom 17.09.1986 - IV a ZR 232/84 (Saarbrücken), (**Neue Juristische Wochenschrift**, Y. 1987, C. 40, S. 4, s. 191-193); BGH, Urteil vom 20. 6. 1973 - IV ZR 52/72 (KG), (**Neue Juristische Wochenschrift**, Y. 1973, C. 26, S. 39, s. 1747-1749).

³⁷ ARMBRÜSTER, **Versicherungsvertragsgesetz**, VVG §28 Rn. 17.

³⁸ ÜNAN, **Cilt I**, s. 528; BURMANN, VVG §28 Rn. 1; WANDT, §28 Rn. 30; ARMBRÜSTER, **Versicherungsvertragsgesetz**, §28 Rn. 7.

³⁹ BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 38.

⁴⁰ ARMBRÜSTER, **Versicherungsvertragsgesetz**, §28 Rn. 7.

netice, sigorta ettirenin davranışı ile alâkasız veya hâkimiyet alanında olmayan, mesela bir üçüncü kişinin fiiline bağlanmıssa bir akdî yükümlülüğünden söz edilemez⁴¹.

Akdî yükümlülükler hakkında, Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri (*Principles of European Insurance Contract Law/PEICL*) de, büyük ölçüde sigorta ettirenin “davranış”ı üzerinde yoğunlaşmaktadır⁴².

Sözleşmede, sigorta ettirenin istenmeyen veya hoş görülme-yen bir davranış-şı teferruatlı şekilde tarif edilmiş, bunun yanı sıra sigorta ettirene kusursuzluk savunması imkânı tanınmıssa genellikle bir akdî yükümlülüğünden söz edilir⁴³. Ne var ki, sözleşme hükmünde öngörülen davranışın, sigorta ettirenin kusurundan bağımsız biçimde teminat dışında bırakılması halinde, bunun bir akdî yükümlülüğünden ziyade bir riziko istisnası olarak nitelendirilmesi gerekir⁴⁴. Mesela iş kesintisi sigortasında, işletmenin hasar gören makineyi tamir ettiremeye yetecek sermayeden yoksun olması sebebiyle zararın artması hâlinde tazminatta oransal indirim öngören hükmün, sigorta ettirenin kusurundan tamamen bağımsız görülmesi sebebiyle bir riziko istisnası mahiyetinde olduğu kabul edilmiştir⁴⁵. Bilhassa sigortalının rizikonun mahiyetini gereği gibi incelemesi için, sigortalı tarafından uyulması öngörülmüş süreler, bir tür ön şart olarak değerlendirilebilir⁴⁶. Hırsızlık sigortasında altın ziyneti teminat kapsamı dışında bırakma, sağlık sigortasında sadece belirli bazı hastanelerde tedavi olma şartı ve sorumluluk sigortasında tehlikeli faaliyetlerin teminat dışında bırakılması; davranış yükümlülüğü içermediğinden birer riziko istisnasıdır⁴⁷.

Davranış yükümlülüğünden söz edilebilmesi için, yükümlülüğün muhatabının kim olduğuna dair TTK m. 1449’da bir sarahat yoktur; ancak TTK m.

⁴¹ WANDT, §28 Rn. 62; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 7.

⁴² WANDT, §28 Rn. 376; ÜNAN, *Cilt I*, s. 529.

⁴³ BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 19; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 10; BURMANN, VVG §28 Rn. 1.

⁴⁴ WANDT, §28 Rn. 63; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 24.

⁴⁵ BGH, Urteil vom 16. 11. 2005 - IV ZR 120/04 (OLG Bremen, (*Recht und Schaden*, Y. 2006, C. 33, S. 4, s. 166-169).

⁴⁶ Almanya kaza sigortası genel şartlarındaki, 15 ay içinde hekim raporu alınması yönündeki hüküm bir riziko istisnası olarak kabul edilmiştir. Sigortalının kusurlu olup olmaması, yani sigortalının gecikmeden sorumlu olup olmadığı, 15 aylık sürede tıbbi tespit koşulunun yerine getirilip getirilmediği meselesinde kural olarak önemli değildir. Ancak sigortalının sigorta ettireni oyalaması, kesin süreyi hatırlatmadan işlemlere devam etmesi gibi durumlarda, sürenin geçirildiğini ileri sürerek tazminat ödemeyi reddetmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edebilir. Bkz. BGH: IV ZR 7/77 vom 28.06.1978, (beck-online.beck.de).

⁴⁷ Bkz. RIXECKER, §28 Rn. 15.

1449'un, “*sigorta ettirenin borç ve yükümlülükler*” başlığı altında düzenlendiği dikkate alınır, akdî yükümlülüklerin muhatabının kural olarak sigorta ettiren olduğunu kabul etmek gerekir⁴⁸. Bunun yanında, sigorta ettiren dışındaki sigortalı, lehtar veya temsilcinin bilgisi ve davranışının hukukî sonuçlarına dair TTK m. 1412’de, her ne kadar “*bilgi ve davranışa kanunda sonuç bağlanmış olması*”ndan söz edilmişse de, hüküm akdî davranış yükümlülükleri bakımından da uygulama alanı bulmalıdır⁴⁹.

b. Teminatın Önce Sağlanıp Sonra Geri Çekilmesi

Sigorta sözleşmesinde teminatın kapsamı, en başından bu yana sınırlı tutulmuş; birtakım riskler en başından kapsam dışında bırakılmış olabilir. Bazı riskler ise teminat kapsamında olmasına rağmen, sigorta ettirenin belirli bir davranışına bağlı olarak teminat kapsamı dışına çıkarılabilir. Teminat, sigorta ettirenin herhangi bir davranışından bağımsız olarak, sözleşmenin inikadından itibaren sınırlı şekilde sağlanmış ise bir riziko istisnasından bahsetmek gerekir⁵⁰. Bir başka ifade ile bu hâlde, o konuda sigorta teminatı hiç sağlanmamış; mevzu bahis risk sigorta tekniği bakımından bir riziko vasfı kazanmamıştır. Bununla birlikte mevzu bahis risk sözleşme ile teminat kapsamına alınarak riziko olarak nitelendirilmiş; lâkin sigorta ettirenin icraî veya ihmali bir davranışı sebebiyle teminat kapsamı dışında kalacağı ifade edilmişse bir akdî yükümlülüğün söz etmek mümkündür⁵¹.

Mesela hırsızlık sigortasında, sigorta ettirene mücevherlerin kilitli kasada saklanması gerekliliği yüklenmişse bu bir akdî yükümlülük teşkil eder⁵². Bu du-

⁴⁸ Alman hukuku bakımından benzer değerlendirme için bkz. LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 43.

⁴⁹ Bkz. ÜNAN, *Cilt I*, s. 530; GÜNAY, s. 83; AKGÜN, Evrim, *Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi*, On İki Levha, İstanbul, 2017 s. 285.

⁵⁰ Almanya hukukunda bu kıtas, birçok mahkeme kararında belirleyici olmuştur. Bkz.

BGH, Urteil vom 03.07.1985 - IV a ZR 4/84 (Düsseldorf), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y.1985, C. 38, S. 47, s. 2831-2832).

BGH, Urteil vom 14-12-1994 - IV ZR 3/94 (München), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y.1995, C. 48, S. 12, s. 784-785).

BGH, Urteil vom 16. 11. 2005 - IV ZR 120/04 (OLG Bremen), (*Neue Juristische Wochenschrift -RR*, Y. 2006, C. 21, S. 6, s. 394-397).

⁵¹ BURMANN, VVG §28 Rn. 1. PÖPEL/ LINK/ MOOS, VVG §28 Rn. 7; BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 18.

⁵² BGH, Urteil vom 16. 6. 2004 - IV ZR 201/03 (Berlin), (*Recht und Schaden*, Y. 2004, C. 31, S. 11, s. 462-463). Hırsızlık Sigortası Genel Şartları m. A.2’de yer alan “*sigorta sözleşmesine, teminat altına alınacak kıymetlerin muhafazası için özel hükümler konabilir. Bu takdirde sigortacı, söz konusu kıymetlerin sigorta sözleşmesinde öngörülen şekillerde saklanmadığını ispat etmedikçe tazminat ödemekten kaçınmaz*” hükmünün bu kapsamda değerlendirilmesi pekâlâ mümkündür.

rumda mücevherlerin çalınması rizikosu objektif olarak teminat kapsamında yer almış ancak kilitli kasada saklama şeklindeki davranış yükümlülüğü yerine getirilmediği için teminat geri çekilmiştir. Teminatın geri çekilip çekilmediği tetkik edilirken de, hükmün maddî içeriği esas alınmalıdır. Almanya Federal Mahkemesi'nin bir kararında, sigorta genel şartlarında yer alan ve “*trafik güvenliğini haiz olmayan araçlarla meydana gelen zararların*” teminat dışı kaldığı belirtilen hükmün, bir riziko istisnası olarak kurgulanmış olmasına rağmen, teminatın en başından sınırlandırılmadığı, aksine başlangıçta sağlanan teminatın sigorta ettirenin belirli bir davranışta bulunmaması (aracın trafik güvenliğine uygunluğunun sağlamaması) nedeniyle sonradan kaybedildiğini değerlendirerek gizli bir akdî yükümlülüğün varlığı tespit edilmiştir⁵³.

Teminatın önce sağlanıp sonra geri çekilmesi Avrupa Sigorta Sözleşme Hukuk İlkelerinde de bir kıstas olarak değerlendirilmiştir (Bkz. PEICL 4:101-4:103).

c. Objektif Sınırlamalar

Sigorta sözleşmesine dercedilen bazı hükümler, sigorta teminatını sınırlama amacına matuf olmakla birlikte, bir davranış yükümlülüğü içermez ve sigorta ettirenin davranışından ve kusurundan bağımsız olarak objektif mahiyettedir. Bu tür sınırlandırmaların odak noktası, sigorta ettirenin veya davranışları sigorta ettirene atfedilebilecek kişilerin davranışlarından ziyade; zaman, yer veya tabîî afetler gibi objektif hususlardır. Bu esastan olmak üzere teminatın objektif bir şekilde sınırlandırılması söz konusu ise riziko istisnasından bahsetmek gerekir⁵⁴.

Mesela seyahat, sağlık, taşıma ve bazı sorumluluk sigortalarından sıkça rastlanan, sigorta teminatının “*sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde geçerli olduğu*”na yönelik hükümler, akdî yükümlülük niteliğinde olmayıp, riziko istisnası olarak değerlendirilecektir⁵⁵. Hâkezâ yangın veya hırsızlık sigortalarında görüldüğü gibi, sigorta teminatının sadece poliçede belirtilen adresteki riskleri teminat altına aldığı yönündeki hükümler birer riziko tanımlamasıdır. Buna karşılık yangın sigortası sözleşmesinde yangın tüpünün veya hırsızlık sigortasında gece bekçisinin, poliçede belirtilen adreste bulundurulması gibi ek yükümlülükler getirilmesi durumunda, akdî yükümlülüğün bahsedilebilir.

⁵³ BGH, Urteil vom 24. 5. 2000 - IV ZR 186/99 (Rostock), (*Recht und Schaden*, Y. 2000, C. 27, S. 11, s. 480-481).

⁵⁴ WANDT, §28 Rn.

⁵⁵ Bkz. Bina Tamamlama Sigortası Genel Şartları m. 5: “*Bu Genel Şartlara tâbi olarak akdedilen sigorta sözleşmesi ile verilen sigorta teminatı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde geçerlidir*”.

Sigorta ettirenin üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı, savaş, nükleer patlama, deprem gibi tabiat hadiseleri veya üçüncü kişilerin fiilleri ile alâkalı hususların teminat kapsamı dışında bırakılması, tabîi olarak bir akdî yükümlülük teşkil etmez. Bunlar, sigorta ettirenin davranışından bağımsız olarak gerçekleştiği için TTK m. 1449 kapsamında değildir⁵⁶.

Rizikonun zaman bakımından sınırlandırılması da, objektif bir riziko istisnasıdır. Bu esastan olmak üzere sigorta himayesinin, belirli bir zaman aralığında gerçekleşecek rizikolara hasredilmesi mümkündür. Hırsızlık sigortasında, teminat sağlanabilmesi için hırsızlığın 06:00 ilâ 22:00 saatleri arasında gerçekleşmiş olması gerektiği yönündeki sözleşme hükmü, teknik olarak bir riziko tanımlamasıdır⁵⁷.

Sigorta genel veya özel şartlarında, sigortalının talepte bulunabilmesi için bazı sürelerle uyması ve bu süreler içinde bazı görevlerini yerine getirmesi veya talepte bulunması gerektiğine dair kayıtlar yer almaktadır. Bu gibi süre ve tarihler, Alman öğretisinde genellikle bir akdî yükümlülük değil; sigorta tazminatı kazanmanın birer ön şartı olarak değerlendirilmektedir⁵⁸. Mesela Alman hukukunda, kaza sonrası oluşan kısmî maluliyetin 15 ay içinde bildirilmesi gereği, bir akdî yükümlülük olarak değil, bir hak düşürücü süre ve tazminat talep edilebilmesi için ön şart olarak kabul edilmiştir⁵⁹. Bununla birlikte bu gibi sınırlayıcı sürelerin, keyfî şekilde değil de amaca matuf ve mantıklı ve aynı zamanda kanunun emredici hükümlerine aykırı olmayacak şekilde belirlenmesi gerekir. Bu tür hükümlerin amacı, sigorta ettirene belirli bir davranışı dayatmak yolu ile rizikonun gerçekleşmesini veya tazminat miktarının artışı önlemek değil; sigortacının zararı etkili bir şekilde tespit ve tetkiki ile haklarını muhafaza edebilmesi bakımından öngörülmüş ise, bir akdî yükümlülükten ziyade objektif bir ön şarttan bahsetmek gerekir⁶⁰. Sigortacının bu objektif sınırlamadaki menfaati, sigorta ettirenin davranışından bağımsız olarak; zaman geçtikçe miktarı, mahiyeti ve sebeplerinin açıklığa kavuşturulması zor olan riskleri teminat kapsamı

⁵⁶ Bkz. LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 24; SCHIMIKOWSKI, Rn. 396.

⁵⁷ BGH, Urteil vom 18. 6. 2008 - IV ZR 87/07 (LG Bielefeld), (*Recht und Schaden*, Y. 2008, C. 35, S. 9, s. 381-382).

⁵⁸ LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 34; BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 32.

⁵⁹ BGH, Urteil vom 24-03-1982 - IV a ZR 226/80 (Saarbrücken), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y.1982, C. 35, S. 4, s. 2779-2780); BGH, Urteil vom 19. 11. 1997 - IV ZR 348-96 (Celle), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y. 1998, C. 51, S. 25, s. 1069-1070); Aspen Insurance UK Ltd & Ors v. Pectel Ltd, England and Wales High Court Nov. 18, 2008, (<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff73f60d03e7f57eaa5ee>).

⁶⁰ BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 32; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 34.

dışında tutmak, riziko ile ilgili ispat zorluklarından kaçınmak olabilir⁶¹. Bununla birlikte Yargıtay, muhtemelen bu amaçlarla bir ticarî alacak sigorta poliçesine, dercedilen hasarın fatura tarihinden itibaren 150 gün içinde sigortacıya bildirilmesine dair hükmü, akdî yükümlülük olarak nitelendirmiştir⁶².

d. Uyulması Zorunlu Bir Kamu Hukuku Kuralının Varlığı

Sigorta sözleşmelerinde, kamu hukuku kurallarına uyma yükümlülüğü ön-görülen, sigorta teminatı sağlanmasını kamusal bir izin veya ruhsata bağlayan veya hâlihazırda kanun ile yapılması veya yapılmaması emredilen birtakım kurallara atıf yapılabilir. Mesela Gayrimenkul Değerleme Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m. A.5'e göre SPK tarafından yetkilendirilmemiş, lisan-sı yenilenmemiş veya iptal edilmiş kişi veya kuruluşların düzenledikleri raporlara ilişkin tazminat talepleri teminat kapsamı dışında bırakılmıştır. Hâkezâ Özel Güvenlik Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m. A.5'de gerekli izin, eğitim ve ruhsatı bulunmayan kişi ve kuruluşlar tarafından verilmiş olan özel güvenlik hizmeti sonucu ileri sürülebilecek tazminat taleplerinin teminat kapsamı dışında olduğu belirtilmiştir.

Sigorta sözleşmesinde atıf yapılan emredici hukuk kurallarının mahiyeti değerlendirilirken birtakım kıstaslar uygulanabilir. Mesela sigorta sözleşmesin-de atıf yapılan bir emredici hukuk kuralına sigorta sözleşmesi yapılmamış olsa dahi riayet edilmesi zorunlu ise, bahsi geçen kuralın bir akdî yükümlülüğten ziyade bir riziko istisnası olduğu değerlendirilebilir. Nitekim bu gibi hükümler, lafzî olarak birer riziko istisnası şeklinde düzenlenmektedir.

Ne var ki, emredici hükümlere aykırılığın mutlak surette teminat kapsamı dışında tutulması, sigorta ettiren bakımından her zaman adil bir çözümü berabe-rinde getirmez. Nitekim riziko pek çok zaman sigorta ettirenin kusuru ile ger-çekleşebilir ve emredici hükümlerin hafif kusurla dahi ihlâl edilmesi pekâlâ

⁶¹ Bkz. BGH: IV ZR 7/77 vom 28.06.1978, (beck-online.beck.de); WANDT, §28 Rn. 77. Bu yönde bir teminat sınırlamasının varlığına rağmen sigorta ettiren, bilhassa bir talebin ileri sürülmesi için kesin süre-lerin söz konusu olduğu durumlarda, kendi kusuru olmaksızın süreyi kaçırdığını ispat ederek sigortacının tazminat ödeme borcunun devam ettiğini ileri sürebilir. Bkz. BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 32; LOOESCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 34; BGH, Urteil vom 24-03-1982 - IV a ZR 226/80 (Saarbrüc-ken), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y. 1982, C. 35, S. 49, s. 2779-2780). Mesela sigorta ettirenin geçirdiği kazanın sigorta ettirenin çalışma yeteneği üzerindeki (kalıcı) etkisine ilişkin bir uyumsuzlukta, kazanın tıbbi olarak tespit edilmiş ve değiştirilemez birtakım sağlık sorunlarına sebep olduğu şüphesiz ise sigortacının kesin süreleri ileri sürmesi hakkın kötüye kullanılması sayılır. Bkz. BGH, Urteil vom 05-07-1995 - IV ZR 43/94 (Düsseldorf), (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y.1995, C. 48, S. 43, s. 2854-2856).

⁶² Yargıtay 11. HD, E. 2024/5162, K. 2025/3544, 21.05.2025, (karararama.yargitay.gov.tr).

mümkündür. Mesela bir kasko sigortasında, hatalı sollama, takip mesafesine uymama, sinyal vermeden dönüş veya şerit değiştirme gibi emredici kurallara yapılan atıfların birer riziko istisnası olarak tavsifi ve bu bağlamda sigorta ettirenin birçok hâlde teminatsız kalması söz konusu olabilecektir.

Bir diğer mesele ise normun koruma amacı bağlamında nedensellik bağının gerekli olup olmadığıdır. Bu bakımdan meydana gelen zararın, sigorta sözleşmesinde emredici hukuk kuralına yapılan atıf ile önlenmesi amaçlanan neticelerden biri olmaması hâlinde nasıl bir yorum yapılacaktır? Mesela bir motorlu aracı ehliyetle kullanma mecburiyetine dair kural, araçtaki teknik arızalara karşı koruma sağlama amacı gütmeyiz⁶³. Hâkezâ amacı, ahırda çıkabilecek bir yangının konutlara sıçramasını önlemek olan bir yangın duvarının inşa edilmemesi, konutlarda meydana gelen zararlar bakımından sigortacıyı sorumluluktan kurtarırcan; yangın duvarının koruma amacına girmedığı için ahırda meydana gelen zararlarda sigortacının sorumluluğu devam eder⁶⁴. Bunun gibi yolcu taşımacılığı için gereken izin veya yetkinin, sadece yolcuların güvenliği ve yolcuları zarardan korumakla ilgili olduğu, trafikte seyreden diğer kişilerle ilgili olmadığı ifade edilmiştir⁶⁵. Bu bakımdan bazı faaliyetlerin sadece resmî izin veya yetkilendirme ile gerçekleştirilmesine dair sigorta sözleşmesi hükümlerinin koruma amacı, sadece gerekli izin veya yetkinin alınması ya da emredici kurallara uyulması ile önlenilecek ve fakat gereği yapılmadığı için önlenememiş olan sigortalı hadiseleri teminat kapsamı dışında tutmak olarak değerlendirilmelidir⁶⁶. Bu esastan olmak üzere, bu tarz bir kamu hukuku kuralına atıf yapılan hükümler, normun koruma amacı ve nedensellik bağı dairesinde ele alınmalıdır⁶⁷. Suç teşkil eden fiiller bakımından ise, suçun mahiyetine ve ağırlığına göre bunların riziko istisnası olarak kabul edilmesi mümkündür⁶⁸.

⁶³ Bir Almanya Bölge Mahkemesi kararında, bir trafik kazasıyla ilgili olarak sigorta ettirenin, kazaya konu aracın teknik bir arıza nedeniyle kontrolden çıktığı yönündeki iddiası ispat edilememiş; kazanın sürücü hatasından kaynaklandığı kanaatine varılmıştır. Bu nedenle mahkeme, ehliyetsizlik ile kaza arasında illiyet bağı kurarak tazminat talebinin reddine karar vermiştir. Bkz. OLG Hamm, Urteil vom 20. 10. 1989 - 20 U 83/89, (**Recht und Schaden**, Y. 1990, C. 17, S. 2, s. 39-40).

⁶⁴ BGH, Urteil vom 17. 4. 2002 - IV ZR 91/01 (Frankfurt/M.), (**Recht und Schaden**, Y. 2002, C. 29, S. 7, s. 292-294).

⁶⁵ BGH, Urteil vom 13. 12. 1972 - IV ZR 156/71 (Hamm), (**Neue Juristische Wochenschrift**, Y. 1973, C. 26, S. 7, s. 285-287).

⁶⁶ WANDT, §28 Rn. 93.

⁶⁷ RIXECKER, §28 Rn. 29.

⁶⁸ Bkz. BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 29.

Yargıtay bir kararında, sözleşme hükmü ile normun koruma amacı veya nedensellik bağına hesaba katmaksızın, sigorta poliçesinde yer alan “sigortalı veya sigorta ettirenin aynı zamanda poliçeye konu emtianın taşıyıcısı olması durumunda teminat, taşıyıcıların veya profesyonel sürücülerin 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu ve bağlı yönetmeliklerle belirlenmiş niteliklere ve kapsamdaki geçerli belgelere sahip olması ve bunların sigortacı tarafından talep edildiğinde ibraz edilmesi şartıyla geçerlidir. Aksi halde sigortacının hasarı reddetme hakkı saklıdır” ifadelerine istinaden bir riziko istisnasının varlığını kabul etmiştir⁶⁹.

Kanaatimizce, sigorta sözleşmesine dercedilecek ifadelerle daha farklı bir neticeye varmak mümkün olabilir. Sözleşmenin tefsirinde, sigortacının belli bir rizikoyu teminat kapsamı dışında bırakma niyetinin ortalama bir sigorta ettirenin bakış açısıyla anlaşılıp anlaşılamayacağı dikkate alınır⁷⁰. Mesela resmî izin alınmaksızın yapılan uçuş faaliyetleri için sigorta himayesi sağlanmayacağına dair hüküm, bir riziko istisnası olarak değerlendirilmiştir⁷¹. Bunun gibi, emredici bir hukuk kuralının koruma amacı, sigorta sözleşmesine dercedilecek bir hükümle genişletilebilir. Mesela sürücünün standart sürücü belgesi yanı sıra yolcu taşıma belgesine de sahip olması, yalnızca kanunun öngördüğü koruma amacıyla sınırlı kalmaksızın, sigorta teminatının kapsamı açısından da önem arz edebilir şeklinde kararlaştırılabilir. Ancak bu tür bir düzenleme yapılacaksa, sigorta ettirenin bu konuda yeterli şekilde bilgilendirilmesi gerekir. Başka bir deyişle, sigorta ettirene açıkça, yükümlülük hükmünün atıfta bulunduğu kanunî veya idarî kamu hukuku kuralına, sadece kendi kamusal koruma amacıyla değil, sigorta sözleşmesi bakımından da uyması gerektiği bildirilmelidir⁷². Bu şekilde yapılacak bir düzenleme ile bir kamu hukuku kuralına aykırılığın riziko istisnası olarak kabul edilmesi mümkündür⁷³.

III. AKDÎ YÜKÜMLÜLÜKLERİN İHLÂLİNE BAĞLANAN NETİCELER

Türk Ticaret Kanunu’nun 1449’uncu maddesinde, akdî yükümlülüklerin ihlâlî hâlinde doğabilecek netice olarak sadece, sözleşmenin kısmen veya tamamen feshi suretiyle sigortacının ifa borcundan kurtulmasından bahsedilmiştir-

⁶⁹ Yargıtay 11. HD, E. 2017/2586, K. 2018/7822, 11.12.2018, (karararama.yargitay.gov.tr). Kararın eleştirisi için bkz. ÜNAN, *Cilt VI*, s. 400.

⁷⁰ WANDT, §28 Rn. 63.

⁷¹ BGH, Urteil vom 31. 1. 1990 - IV ZR 227/88 (Frankfurt/Main), (**Recht und Schaden**, Y. 1990, C. 17, S. 7, s. 230-231).

⁷² WANDT, §28 Rn. 97.

⁷³ Bununla birlikte Almanya mahkeme kararlarında, bu gibi hükümlerin riziko istisnası mahiyetindeki ifade tarzına rağmen gizli akdî yükümlülük olarak tavsif edildiği görülmektedir. Bkz. BGH, Urteil vom 14. 5. 2014 - IV ZR 288/12 (OLG Hamburg), (**Recht und Schaden**, Y. 2014, C. 41, S. 7, s. 350-353).

tir. Bir başka ifade ile Kanun'da “*ya hep ya hiç*” ilkesi benimsenmiş olup; başka bir ara çözüme yer verilmemiştir. Bu bakımdan meseleyi, kanunda öngörülen ve öngörülmeyen muhtemel neticeler olarak iki ayrı bapta tetkik etmek yerinde olacaktır⁷⁴.

A. Kanun'da Öngörülen Netice

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 1449'uncu maddesine göre sigortacının, sigorta ettirenin bir akdî yükümlülüğünü ihlâli sebebiyle ifa borcundan kurtulabilmesi, ancak sigorta sözleşmesinin tamamen veya kısmen feshedilmesi hâlinde mümkün kılınmıştır. Bu esastan olmak üzere taraflarca sözleşmeye dercedilecek bir akdî yükümlülüğün ihlâli hâlinde doğacak neticenin, sadece “*sözleşmenin feshi suretiyle ifadan kurtulma*” şeklinde düzenlenmiş olması hâlinde, anılan 1449'uncu madde hükmü uygulama alanı bulacaktır. Diğer bir ifade ile sözleşmede, sözleşmenin feshinden söz etmeksizin sadece sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulacağı kararlaştırılırsa, Kanun'un lafzına göre TTK m. 1449 hükmü uygulanmayacaktır. Ancak ifade etmek gerekir ki, sigorta tatbikatında tarafların, TTK m. 1449'da ifadesini bulan “*sözleşmeyi feshederek edim yükümlülüğünden kurtulma*” gibi hükmü sözleşmeye dercetme hususunda anlaşmaları pek vaki değildir⁷⁵.

TTK m. 1449'da, sigortacının ifadan kurtulması ile sözleşmenin feshi arasında bir rabıta kurulmuştur. Bir başka ifade ile sigortacı, ifadan kurtulma hakkını veren sözleşme hükmünden faydalanmak istiyorsa; kanunda öngörülen fesih şartını yerine getirmelidir. İfadan kurtulma ve fesih arasında tesis edilen rabitanın gerekçesi, sigortacının akdî yükümlülüğün ihlâlini tespit etmesine rağmen, rizikonun gerçekleşmesine kadar bekleyerek prim tahsiline devam etmesini önlemektir⁷⁶. Haddizatında akdî yükümlülüğün ihlâli sigortacıyı edimi-

⁷⁴ “*Ya hep, ya hiç*” anlayışı, sigorta sözleşmesine mahsus riziko ile prim arasındaki dengeyi ve buna bağlı olarak ileri sürülecek adil çözüm yollarını esas almak yerine, daha ziyade sigorta ettirenin cezalandırılmasına hizmet eden bir anlayışı yansıtmaktadır. Bkz. SCHIMIKOWSKI, Rn. 267.

⁷⁵ ÜNAN, Sözleşmesel Görevler, s. 17.

⁷⁶ ARMBRÜSTER, **Versicherungsvertragsgesetz**, §28 Rn. 171. TTK m. 1449 düzenlemesinin menşei olan mülga VVG m. 6'ya göre, ifadan kurtulma ile fesih arasındaki rabitanın sözleşme ile tesisi şart değildir. Sigorta sözleşmesinde fesih imkânından bahsedilmeksizin edim yükümlülüğünden kurtulma imkânına yer verilmesi yeterli olup; fesih, edim yükümlülüğünden kurtulmanın bir ön şartı olarak kanunda düzenlenmiştir. Doktrinde Ünan, VVG m. 6'dan yapılan iktibasın hatalı olduğunu ifade etmektedir. Bkz. ÜNAN, **Cilt I**, s. 531. Ne var ki, yeni VVG m. 28 ile sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulması ile fesih arasındaki zorunlu rabıta Almanya hukukunda kaldırılmıştır.

nin ifasından kurtaracak kadar ağırsa; herhâlde sözleşmenin de devam etmesi beklenemez.

Türk Ticaret Kanunu'nda, ihlâl konusu olan akdî yükümlülüğün rizikonun gerçekleşmesinden önce veya sonrası döneme ait olması arasında bir fark gözetilmemiştir⁷⁷. Rizikonun gerçekleşmesinden önceki safhaya dair akdî yükümlülükler, ekseriyetle rizikonun gerçekleşmesini ve muhtemel zararın artışını önlemeye yöneliktir⁷⁸. Bu yükümlülükler bir bakıma, sigortacının tazmin sorumluluğunun kapsamını tayin ederler. Bu itibarla sigortacının, rizikonun gerçekleşmesinden önceki safha için öngörülebilecek akdî yükümlülüklerle bağlı ciddi menfaatleri söz konusu olabilir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonraki safhaya dair ise, Kanun'da; rizikonun gerçekleştiğini ihbar, zararın artışını önleme, sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü gibi yükümlülükler ile bunlara aykırılığın hukukî neticeleri, emredici şekilde düzenlendiği için bu döneme ilişkin ayrıca bir akdî yükümlülük ihdasına lüzum olmadığı ifade edilmiştir⁷⁹. Ne var ki rizikonun gerçekleşmesinden sonraki safhaya dair akdî bir yükümlülük öngörülmesi de pekâlâ mümkündür⁸⁰.

Akdî yükümlülüğün ihlâline bağlı olarak ifadan kurtulma ve fesih neticesinin öngörülmesi, esasında sigortacıya verilmiş sözleşmesel bir haktır. Bu bakımdan sigortacı bu hakkını kullanıp kullanmama hususunda takdir yetkisini haizdir⁸¹. İsterse sözleşmedeki imkâna rağmen, sözleşmeyi feshetmeyip ifada bulunabilir⁸². Sözleşme hükmünün hak mahiyetine bağlı olarak akdî yükümlülüğün ihlâli ile sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi ve ifa borcunun sukut et-

⁷⁷ ERIŞ, Gönen, **Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 546. Mamafih Ünan, ihlâlin rizikonun vukuundan evvel öğrenilmesi hâlinde sigortacının tazminat ödeme borcu henüz doğmadığından, akdî yükümlülüğün ihlâline bağlanacak neticelerin, bu ihlâlin sigortacı tarafından rizikonun gerçekleşmesinden evvel mi yoksa sonra mı öğrenildiğine göre farklılık düzenlenmesi gerektiği kanaatindedir. Bkz. ÜNAN, **Cilt I**, s. 525-526. Fakat kanaatimizce bu yönde bir ayırım yapmaya gerek yoktur. Şöyle ki, Kanun'da "sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifadan kurtulma" ifadesi mevcuttur. Bu meyanda "ifa" mefhumunu sadece tazminat ödeme borcu ile değil, aynı zamanda rizikoyu taşıma yükümlülüğü ile de özdeşleştirmek mümkündür.

⁷⁸ ARMBRÜSTER, **Privatversicherungsrecht** Rn. 1700.

⁷⁹ Bkz. ÜNAN, **Cilt I**, s. 533.

⁸⁰ Almanya yeni VVG m. 28'de, eski VVG kadar olmasa da, riziko gerçekleşmeden önceki yükümlülükler (VVG m. 28/1 ve 3) ile sonraki yükümlülükleri (VVG m. 25/2 ve 4) birbirinden ayrılmıştır. Bununla birlikte VVG reformu ile bu ayırımın pratik öneminin azaldığı da ifade edilmektedir. Bkz. ARMBRÜSTER, **Privatversicherungsrecht** Rn. 1704.

⁸¹ LOOSCHELDERS, **Handbuch**, §17 Rn. 42; ARMBRÜSTER, **Versicherungsvertragsgesetz**, §28 Rn. 183.

⁸² WANDT, §28 Rn. 268; BUBMANN/FELSCH, §28 Rn. 236. Bu hâlde başka bir zaviyeden, sigortacının ödediği tazminatın bir hatır ödemesi olup olmadığı hususu gündeme gelecektir.

mesi söz konusu değildir. Bu neticelerin doğması için sigortacının harekete geçerek yenilik doğurucu bir beyanda bulunması icap eder⁸³. Bu esastan olmak üzere mahkeme, akdî yükümlülüğün ihlâline dair resen inceleme yapamaz⁸⁴.

Geçerli bir akdî yükümlülüğün varlığını, TTK m. 1449'un tatbik şartlarının bulunduğunu ve akdî yükümlülüğün ihlâl edildiğini sigortacı ispat etmelidir⁸⁵. Buna karşılık sigorta ettiren, sigortacının fesih süresini kaçırdığına, kendi kusurunun bulunmadığına veya nedensellik bağına dair itirazlarını ileri sürebilecektir⁸⁶. Sözleşmeye aykırılık hâlinde, sözleşmeye aykırı davranışın kusura istinat etmediğini ispat yükü, ihlâlde bulunan taraftadır (TBK m. 112)⁸⁷. Bu bakımdan sigorta ettirenin, akdî yükümlülüğün ihlâlinde kusurlu olmadığını ispat etmesi gerekir. Nitekim Alman hukukunda da ispat yükünün sigorta ettirende olduğu ifade edilmektedir⁸⁸. Ancak Alman hukukunda sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulmasının, ihlâlin kast veya ağır ihmâl ile gerçekleştirilmesine bağlı olduğuna dikkat etmek gerekir. Bu bakımdan, hafif kusurun dahi tazminat kaybına yol açabileceği Türk hukukunda, sigorta ettirene veya sigortalıya tamamen kusursuz olduğunu ispat yükü yüklemek sözleşme adaletine uygun düşmeyecektir⁸⁹.

Sigorta sözleşmesi, TTK m. 1449'a göre feshedilerek sigortacı ifadan kurtulursa, sigorta ettirenin ödediği primlerin, himayenin sağlanmayacağı süre nispetinde iadesi gerekir (TTK m. 1419).

2. TTK m. 1449 Hükümünün Tatbikinin Şartları

TTK m. 1449'un 1'nci fıkrasında sigorta ettirenin kusuru, 2'nci fıkrasında fesih hakkının kullanılabilmesi süre ve 3'üncü fıkrasında nedensellik bağı, hüküm tatbikinin şartları olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte, akdî yükümlülüğün açık ve kesin olması da, TTK m. 1449'da açıkça zikredilmese de özel sigorta hukukunun genel prensiplerinden ve TTK m. 1423'de sâdır olan bir şart olarak aşağıda izah edilmiştir.

⁸³ RIXECKER, §28 Rn. 61; BURMANN, VVG §28 Rn. 11; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 183.

⁸⁴ BURMANN/FELSCH, §28 Rn. 236.

⁸⁵ BURMANN, VVG §28 Rn. 18; RIXECKER, §28 Rn. 31.

⁸⁶ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 177.

⁸⁷ "Debitor non praesumitur sine culpa esse".

⁸⁸ WANDT, §28 Rn. 171.

⁸⁹ Doktrinde, sigorta ettirenin sözleşme ile getirilen görevi ihlal ettiğini ve bunda kusuru bulunduğunu, sözleşmenin bu nedenle feshedildiğini ispat yükünün sigortacıda olduğu ifade edilmiştir. Bkz. AKGÜN, s. 284.

a. Kusur

Sigorta ettirenin *kanunî* yükümlülüklerini ihlâl etmesi hâlinde, tazminat hakkını tamamen yitirmesi genelde kastın varlığına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır; ihlâlin ihmâl sonucu gerçekleşmesi hâlinde ise, kusurun ağırlığı ve illiyet bağı dikkate alınarak tazminatta indirim yoluna gidilmektedir. Lâkin akdî yükümlülükler bakımından TTK m. 1449 hükmünde, kusurun mahiyeti ve derecesi ile alâkalı bir kıstas öngörülmemiş, dolayısıyla sadece kast veya ağır ihmâl değil; hafif kusurun varlığı hâlinde dahi sigortacının ifadan kurtularak sözleşmeyi feshetmesine imkân tanınmıştır.

Almanya hukukunda, TTK m. 1449'un muadili VVG m. 28'in tatbiki için, ihlâlin kast veya ağır ihmâl ile gerçekleştirilmesi gereği, bir başka ifade ile hafif kusurun yeterli olmayacağı kabul edilmiştir (VVG m. 28/1)⁹⁰. Nitekim kastın varlığı hâlinde ifadan kurtulma, ağır ihmâl hâlinde ise kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yolu öngörülmüştür. Türk hukukunda ise Kanun'un lafzına rağmen doktrinde, kast veya ağır kusurun bulunmadığı hâllerde, bir başka ifade ile hafif kusurlu hâllerde ifadan kurtulma imkânının verilmemesinin daha yerinde olacağı ifade edilmiştir⁹¹.

Kusur kavramı bu esastan olmak üzere, borçlar hukuku telakkilerine göre anlaşılmalı; sigorta ettirenin sözleşmeye aykırı hareket etmeyi göze alması, arzu etmesi veya sözleşmeye aykırı neticeyi engellemek için herhangi bir çaba göstermemesi hâlinde kusurlu olduğu kabul edilmelidir⁹². Almanya hukukundaki bir uygulama örneğinde, alkollü araç kullanması esnasında trafik kazası ile zara- ra sebep olan sürücünün, araca alkollü şekilde binmesinin kasıtlı olmayabileceği ve ağır ihmâl olabileceği, bu bakımdan tazminatın tamamen kaybedilmesinden ziyade tazminattan indirimin söz konusu olabileceği değerlendirilmiştir⁹³.

b. Nedensellik

Akdî yükümlülüğün ihlâline bağlı olarak sözleşmenin kısmen veya tamamen feshi ve sigortacının ifadan kurtulabilmesi için, ihlâlin rizikonun gerçekleşmesine ve sigortacının yerine getirmesi gereken edimin kapsamına etki etme-

⁹⁰ PÖPEL/ LINK/ MOOS, VVG §28 Rn. 18; BURMANN, VVG §28 Rn. 5; MAIER, Karl, "Die Leistungsfreiheit bei Obliegenheitsverletzungen nach dem Regierungsentwurf zur VVG-Reform", **Recht und Schaden**, Y. 2007, C. 34, S. 3, s. 90.

⁹¹ ÜNAN, *Cilt I*, s. 542.

⁹² AYHAN/ ÇAĞLAR/ ÖZDAMAR, s. 203.

⁹³ MAIER, s. 90; JOACHIM, Felsch, "Neuregelung von Obliegenheiten und Gefahrerhöhung", **Recht und Schaden**, Y. 2007, C. 34, S. 12, s. 493.

si şarttır (TTK m. 1449/3). Diğer bir ifade ile nedensellik bağının mevcut olmaması hâlinde, sigortacının sözleşmeyi feshetmesi ve ifadan kurtulabilmesi mümkün değildir⁹⁴. Nedensellik bağı, Almanya hukukunda da gözetilmekte; mevcut olmadığı hâllerde sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulamayacağı veya bu yükümlülüğünün hafiflemeyeceği ifade edilmiştir (VVG m. 28/3). Ancak aynı hukuk sisteminde, akdî yükümlülüğün hileli veya kasten ihlâli hâlinde, nedensellik bağının aranmayacağı da kabul edilmiştir⁹⁵.

Bir akdî yükümlülüğe aykırılığın, rizikonun gerçekleşmesine etkide bulunduğu bahsedilebilmesi için, söz konusu aykırılığın mevcut olmaması hâlinde rizikonun meydana gelmeyeceğinin ileri sürülebilmesi gerekir⁹⁶. Mesela motorlu aracın alarminin devre dışı veya kapısının açık bırakılmasından sonra hırsızlık vakası yaşanması ya da yangın duvarı önlemi alınmadığı için komşuya yangın sıçraması, rizikonun gerçekleşmesine etki eden hâllere örnekler⁹⁷. Mamefih alarm devre dışı bırakılmış olmasına rağmen hırsız çaldığı anahtarla eve girerse veya kapısı açık bırakılan araç çekici vasıtasıyla çalınırsa, ihlâlin rizikonun gerçekleşmesine etki etmediği açıktır. TTK m. 1449/1’de geçen “*rizikonun gerçekleşmesin etki etme*” ifadesini, Almanya VVG’deki gibi, rizikonun gerçekleşmesi veya tespiti yahut sigortacının edim yükümlülüğünün belirlenmesi veya kapsamı üzerinde etkili olma biçiminde anlamak gerekir⁹⁸. Bu bakımdan TTK m. 1449/3’de yer alan “ve” bağlacının “veya” şeklinde anlaşılması yerinde olacaktır.

“Edim yükümlülüğünün kapsamına etki” ifadesinden ise, sigortacının ödemek durumunda kalacağı tazminat miktarının artmasını anlamak mümkündür. Bununla birlikte, edim yükümlülüğünü ve mahiyetini tespiti yönelik kanun hükümlerini de bu bapta değerlendirmek gerekir. Yargıtay bir kararında açıkça, “*davacının geç bildirimde bulunmasının sigortacının ediminin içeriğine etki ettiğine ilişkin herhangi bir ispat vasıtası ortaya konulmadığı*” gerekçesiyle TTK m. 1449 hükmünün uygulanmayacağına karar vermiştir⁹⁹. Tazminat mikta-

⁹⁴ Bkz. KONFİDAN, Melisa, **Deniz Araçları Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi**, On İki Levha, İstanbul, 2023, s. 326.

⁹⁵ WANDT, §28 Rn. 309; ARMBRÜSTER, **Privatversicherungsrecht** Rn. 1712; MAIER, s. 91; BURMANN, §28 Rn. 13; OLG München, Schlusssurt. v. 25.4.2014 – 10 U 3357/13 (**Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht**, Y. 2014, C. 27 S. 11, s. 525-526).

⁹⁶ ÜNAN, Sözleşmesel Görevler, s. 21.

⁹⁷ ÜNAN, **Cilt I**, s. 545.

⁹⁸ ÜNAN, **Cilt I**, s. 544.

⁹⁹ Yargıtay 11. HD, E. 2024/5162, K. 2025/3544, 21.05.2025, (karararama.yargitay.gov.tr).

rının artışına sebep olan bir ihlâl, TTK m. 1444'e göre rizikonun ağırlaşması mahiyetinde olabilir veya rizikonun gerçekleşmesinden sonra da, TTK m. 1447 ve 1448'de ifadesini bulan bilgi verme ya da zararı önleme ve azaltma gibi kanunî yükümlülüklerle aykırılık teşkil edebilir. Bu hâllerde sözleşme ve kanun hükümlerinden hangisinin uygulanacağını değerlendirmek gerekebilir¹⁰⁰.

TTK m. 1449'da nedensellik bağı ile kusur arasında bir rabıta kurulmamıştır. Diğer bir deyişle kusurun kast derecesinde olması hatta sigorta ettirenin, akdî yükümlülüğünü kötü niyetli ve sigortacının aleyhine olacak ve bilinçli bir şekilde ihlâl etmesi hâlinde dahi nedensellik bağı aranır. Nedensellik bağının mevcudiyeti bakımından, sigorta ettirenin zarar verme veya zenginleşme niyeti ile hareket etmesi şart değildir¹⁰¹.

Mesela Kara Araçları Kasko Sigortası Genel Şartları m. A.5.5'e göre, aracın uyuşturucu madde etkisi altında ya da yasal sınırların üzerinde alkollü olan kişilerce veya alkollü araç kullanması yasaklanan kişiler tarafından kullanılması sırasında meydana gelen zararlar teminat dışında tutulmuştur. Bu hükmün akdî bir yükümlülük olarak nitelendirilmesi hâlinde, Yargıtay'ın *"alkollü sürücünün tam kusurlu olması ve bu kusurun yalnızca alkollü araç kullanımından kaynaklanması"* yönündeki yerleşik içtihadı çerçevesinde nedensellik bağının niteliği tartışılabilir¹⁰². Bu bakımdan alkollü araç kullanılması ile rizikonun gerçekleşmesi veya edim kapsamının genişlemesi arasında bir bağlantı yoksa ne olacaktır? Alkollü araç kullanma yasağının emredici bir kamu hukuku kuralı olduğu da dikkate alındığında, normun koruma amacı ile nedensellik bağının varlığını tetkik etmek yerinde olacaktır. Nedensellik bağından söz edebilmek için, akdî yükümlülüğün ihlâli ile ortaya çıkan tehlikeli durum ve meydana gelen zarar, ilgili yükümlülüğün önlemeyi amaçladığı riskler arasında yer almalıdır¹⁰³. Bir başka ifade ile davranış ile netice arasındaki uygun nedenselliğin ötesinde, ihlâl edilen yükümlülüğün amacı ile zarar arasında da bir rabitanın varlığı gerekir. Bu bakımdan, akdî yükümlülüğün amacının, gerçekleşen zararı önlemek olup olmadığı sualine cevap verilmelidir. Mesela, şoförün yolcu taşıma meslekî yeterlilik belgesi olmadan kullandığı bir otobüsün, bir kaza sonucu yolcularına değil,

¹⁰⁰ Daha tafsilatlı tetkikler için bkz. YENER, s. 317-318.

¹⁰¹ BURMANN, VVG §28 Rn. 13.

¹⁰² Bkz. DOĞAN, Burak, "Kara Araçları Kasko Sigortası Genel Şartları ve Yürürlükte Bulunan Mevzuat Hükümleri Kapsamında Yargıtay'ın Alkollü Araç Kullanımı Sırasında Meydana Gelen Zararlara İlişkin Yerleşik Kararları Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2022, C. 26, S. 1, s. 123-126; ÜNAN, Samim, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt IV*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 96.

¹⁰³ ARMBRÜSTER, *Privatversicherungsrecht* Rn. 1078; BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 14.

trafikteki üçüncü kişilere zarar vermesi hâlinde uygun nedensellik bağı söz konusu olabilir; ancak normun koruma (yolcu güvenliğinin sağlanması) amacı bakımından bir nedensellikten söz edilemeyeceği için TTK m. 1449’a göre tazminat ödemekten imtina edilemez¹⁰⁴. Alkollü araç kullanılması bakımından normun koruma amacı, her türlü can ve mal zararını önlemek olduğuna göre, Yargıtay’ın bu hususta benimsediği münhasırlık kıstasından ziyade en yakın sebep (*proximate cause*) teorisine göre belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz¹⁰⁵.

Son olarak, rizikonun gerçekleşmesine veya edim yükümlülüğünün kapsamına yönelik etkinin, soyut ve genel değil; somut nitelikte olması gerekir¹⁰⁶. Nedenselliğin eksikliği, sigorta ettiren tarafından ispat edilmelidir¹⁰⁷. Akdî yükümlülük, gereği gibi yerine getirilmiş olsaydı da, riziko ve edimin kapsamı aynı şekilde gerçekleşecek idiye nedensellik bağının olmadığından bahsedilebilir¹⁰⁸.

c. Akdî Yükümlülüklerin Açıklığı ve Kesinliği

Sigorta sözleşmesinde olduğu gibi, akdî yükümlülükler bakımından, esasında şekil serbestisi geçerlidir¹⁰⁹. Almanya Sigorta Sözleşmeleri Kanunu (VVG) m. 7’de düzenlenen genel bilgilendirme yükümlülüğüne ilaveten, rizikonun gerçekleşmesini müteakip dönemde sigorta ettirene yüklenen bilgi verme ve açıklamada bulunma yükümlülüklerinin ihlâli hâlinde sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulabilmesi, ancak sigorta ettirenin bu hukukî sonuca vücut verebilecek ihlâlin sonuçları hakkında yazılı olarak bilgilendirilmiş olması şartına bağlanmıştır (VVG m. 28/4). Türk hukukunda ise akdî yükümlülükler ve neticelerine dair, rizikonun gerçekleşmesinden önce veya sonra olmak üzere özel bir bilgilendirme şeklinden söz edilmemiştir.

Ne var ki akdî bir yükümlülük ve ihlâline bağlanan neticeler, hukukî mahiyeti itibari ile sigorta ettirenin bilhassa dikkat etmesi icap eden ve sözleşmeden doğan haklarının kaybına sebep olabilecek hususları ihtiva eder. Bu esastan olmak üzere sigortacı ve acentesi, aydınlatma yükümlülüğü dairesinde, sigorta ettirenin sözleşmeden doğan haklarını kaybetmemesi bakımından dikkat etmesi gereken, belirli bazı davranışları yapmasını veya yapmaktan kaçınmasını öngö-

¹⁰⁴ ARMBRÜSTER, *Privatversicherungsrecht* Rn. 710 ve d. 92.

¹⁰⁵ Bkz. Aynı yönde DOĞAN, s. 126.

¹⁰⁶ RIXECKER, §28 Rn. 91; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 243.

¹⁰⁷ MAIER, s. 92; RIXECKER, §28 Rn. 91; WANDT, §28 Rn. 274; BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 56.

¹⁰⁸ RIXECKER, §28 Rn. 96.

¹⁰⁹ BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 16.

ren hükümlere yazılı olarak dikkat çekmelidir (TTK m. 1423/1)¹¹⁰. Bir başka ifade ile akdî yükümlülüklerin, neticeleri ile beraber açık, kesin ve anlaşılır bir şekilde sigorta ettirene izah edilmesi aydınlatma yükümlülüğünün bir tezahürüdür. Mamafih akdî yükümlülüğe dair bilgilendirmenin ayrı bir yazılı metin ile yapılması şart değildir; ancak akdî yükümlülüğünün ihlâlinin muhtemel neticesi, sözleşme metninin diğer kısımlarından ayrılabilir, fark edilebilir olmalıdır¹¹¹.

Akdî bir yükümlülüğün açık ve kesin bir şekilde düzenlenmesinin, aydınlatma yükümlülüğünün bir tezahürü olduğu yukarıda ifade edilmişse de, aydınlatma yükümlülüğünün ihlâline bağlanan hukukî neticelerin açık ve kesin olmayan akdî yükümlülükler bakımından tatbiki mâkûl ve adil olmayan neticelere yol açabilecektir. Şöyle ki, aydınlatma yükümlülüğünün ihlâline bağlanan yaptırım, TTK m. 1423/2'de düzenlenmiş olup, sigorta ettirenin bu ihlâle karşı süresi içinde itiraz etmemesi hâlinde sözleşmenin poliçede yazılı şartlarla kabul edilmiş sayılacağı öngörülmüştür¹¹². Bu hükmün, açık ve kesin olmayan akdî yükümlülükler tatbiki hâlinde, sigorta ettiren on dört gün içinde itiraz etmemesi hâlinde sigorta tazminatından mahrum kalabilecektir. Bu sebeple, akdî yükümlülüğün yeterince açık ve kesin olmaması hâlinde, sigortacının ifadan kurtulmasına imkân verecek bir yükümlülüğün doğmayacağı kabul edilmelidir¹¹³.

Sigorta ettirenin sözleşmeden murad ettiği tazminat hakkının kısmen veya tamamen kaybına sebep olabilecek akdî yükümlülüklerin, açık ve sınırları belirli bir şekilde düzenlenmesi gerekir¹¹⁴. Akdî yükümlülük, sözleşmede açık ve berrak bir şekilde kararlaştırılmalıdır; zımnî olarak düzenlenemeyeceği gibi¹¹⁵, yoğun ve meşakkatli bir yorum faaliyeti de gerektirmemelidir¹¹⁶. Ayrıca hükmün, sadece

¹¹⁰ ÜNAN, *Cilt I*, s. 227; DOLAR, Neyzen Fehmi, *Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü (TTK m. 1423)*, Seçkin Hukuk, Ankara, 2023, s. 139-140.

¹¹¹ Bkz. BGH, Urteil vom 9. 1. 2013 - IV ZR 197/11 (OLG Bremen), (*Recht und Schaden*, Y. 2013, C. 4, S. 3, s. 115-116).

¹¹² Mesele ile ilgili ayrıntılı mülâhazalar için bkz. DOLAR, s. 203-222.

¹¹³ Bkz. ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn; 4. BURMANN, §28 Rn. 17.

¹¹⁴ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 4; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 40; STEINBECK, §2 Rn. 327; BGH, Urteil vom 12. 6. 1985 - IVa ZR 261/83; BGH, Beschluss vom 30.04.2008 - IV ZR 53/05; LG Hamburg, Urteil vom 21. 9. 1988 - 13 O 199/88; LG Hamburg v. 19. 8. 1992 305 O 126/92.

¹¹⁵ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 3; BURMANN, §28 Rn. 2; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 40. Akdî yükümlülüğün, zımnî olarak öngörülememesi ile sözleşme veya poliçedeki nitelendirilmesi, bir başka ifade ile ne şekilde adlandırıldığı birbirinden farklı konulardır. Bkz. PADFIELD, s. 37. Fakat yorum faaliyeti, akdî yükümlülüğün başka bir isim veya başlık altında yer almasının yerine göre hesaba katılabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

¹¹⁶ BUBMANN/FELSCH, §28 Rn. 10.

anlaşılır olmakla kalmayıp, aynı zamanda sigorta ettiren açısından ortaya çıkabilecek ekonomik dezavantaj ve yükleri de yeterince açık şekilde göstermelidir¹¹⁷. Bu esastan olmak üzere akdî yükümlülüğün, TTK m. 1449’da ifadesini bulan neticeleri tevhit edebilmesi için dayatılan olumlu veya olumsuz davranış kuralının, somut olarak açıkça belirtilmiş olması gerekir¹¹⁸. Bu bakımdan belirli bir hususa sadece değinilmiş olması, tek başına bir akdî bir yükümlülük oluşturmaz.

Sözleşmede sadece akdî yükümlülüğe değil; akdî yükümlülüğü ihlâlin neticelerine de aynı açıklıkta yer verilmelidir¹¹⁹. Feshin şartları, nedensellik bağı, tazminat hakkının kaybedilmesi veya tazminattan indirim gibi hususlar açık ve anlaşılır bir şekilde düzenlenmelidir¹²⁰. Akdî yükümlülükle ilgili olarak TTK m. 1449 hükmüne atıf yapılarak bir bilgilendirme yapılması teorik olarak kabul edilebilirse de¹²¹, bilhassa hafif kusurla dahi ihlâlinde tazminat alma hakkının kaybedilebileceği ayrıca belirtilmelidir; çünkü bu netice beklenen mâkûl bir netice değildir.

Akdî yükümlülük ve ihlâline bağlı neticenin açık ve kesin olması gerektiği ifade edilmişse de, bunların belli ölçüde soyutluk içermesi kaçınılmazdır. Bir başka ifade ile karşılaşılmaması muhtemel her somut hâlin sözleşmeye kaydedilmesi mümkün değildir¹²². Mesela bir bina sigortası sözleşmesinde öngörülen, kullanılmayan bölümlerdeki tesisat borularının donmaya karşı “yeterli sıklıkta” kontrol edilmesi yükümlülüğü, hâlin şartları, hava sıcaklığı, ısıtma sistemindeki olası bir arıza sebebiyle boruların kırılmasının söz konusu olabileceği en erken zamana göre anlamak gerektiği ifade edilerek yeterince açık ve anlaşılır olduğu kabul edilmiştir¹²³. Bu gibi hâllerde, ortalama bir sigorta ettirenin bakış açısı esas alınarak, hükmün ne derece anlaşılır olduğu değerlendirilmelidir. Bir ev eşyası sigortasında, bir alarm sisteminin mevcut olması gereğinin, sigorta ettirenin bu sistemi belirli zamanlarda veya durumlarda çalışır vaziyette tutma yü-

¹¹⁷ LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 40.

¹¹⁸ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 3; WANDT, §28 Rn. 31; BUBMANN/FELSCH, §28 Rn. 10; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 40; BGH, Urteil vom 12. 6. 1985 - IVa ZR 261/83, (*Recht und Schaden*, Y. 1985, C. 12, S. 9, s. 228-230); BGH, Urteil vom 14.8.2019 - IV ZR 279/17, (*Neue Juristische Wochenschrift*, Y. 2019, C. 72, S. 49, s. 3584).

¹¹⁹ BURMANN, §28 Rn. 14; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 42.

¹²⁰ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 5a.

¹²¹ Bkz. MARLOW, Sven, “Unwirksame Rechtsfolgenregelungen in Alt- und Neuverträgen - Einige Anmerkungen”, *Recht und Schaden*, Y. 2015, C. 42, S. 12, s. 593.

¹²² WANDT, §28 Rn. 35.

¹²³ BGH, Urteil vom 25. 6. 2008 - IV ZR 233/06 (OLG Celle), (*Verbraucher und Recht - Zeitschrift für Wirtschafts- und Verbraucherrecht*, Y. 2008, C. 23, S. 9, s. 378).

kümlülüğü altında olduğu şeklinde yorumlanamayacağı ifade edilmiştir¹²⁴. Lâkin biz bu görüşe katılmıyoruz. Alarının mevcut olması gereği, her hâlde alarının çalışır vaziyette tutulması anlamına gelecektir. Bununla birlikte sözleşmeye dercedilen hükümler ile sigorta ettirenin belirsiz ve muğlak ifadelere bağlı olarak yanılmasına imkân verilmemeli veya sigorta ettiren aldatılmamalıdır¹²⁵.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, sigorta ettirene yüklenmiş genel bir dikkatli davranma yükümlülüğünün, yeterince açık ve kesin olmadığı ifade edilmiştir¹²⁶. Hâkezâ poliçede yer alan “ihmalkâr davranışlarla anahtar hırsızlığını kolaylaştırmama¹²⁷”, “basiretli bir iş adamı gibi özen gösterme ve sigorta yokmuş gibi hareket etme¹²⁸” veya “gereksiz bir artıştan kaçınma¹²⁹” gibi ifadeler, yeterince açık ve kesin olmadığı için Almanya mahkemelerince birer akdî yükümlülük olarak değerlendirilmemiş ve sigorta ettiren aleyhine neticelerin tevli-di kabul edilmemiştir. Bunun gibi hukukî giderler sigortasında, poliçe sahibinin hukukî giderleri “mümkün olduğunca düşük tutması” ve “birden fazla dava yolu mevcutsa en düşük maliyetli olanı tercih etmesi” gerektiğine dair hükümler de, ortalama bir sigorta ettirenin, bu ifadelerden hangi somut davranışların beklediğini anlaması mümkün olmadığından yeterince açık ve kesin görülmemiştir¹³⁰. Ancak teknenin kış boyunca güvenli bir yerde tutulması ifadesi mâkûldür ve esasında sigorta ettirene olağan ve beklenen bir yükümlülük yükler ancak “diğer güvenlik standartlarına uygunluk” gibi bir atıf varsa, bunun sigorta ettiren tarafından yeterince anlaşılır olmaması muhtemeldir¹³¹.

Kanaatimizce, öngörülen akdî yükümlülüğün kanunî ve idarî düzenlemelerle sınırlı tutulduğu ve bu düzenlemelere atıf yapılan hâllerde, yeterli bilgilendirme yapılmış kabul edilmelidir. Mesela yangın sigortası ile ilgili olarak öngörülen mevzuata uyma yükümlülüğü yeterince açıktır; beklenmedik veya alışılmadık bir yükümlülük değildir¹³². Ancak kanun, yönetmelik veya uyulması zo-

¹²⁴ BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 13.

¹²⁵ PADFIELD, s. 37.

¹²⁶ WANDT, §28 Rn. 32.

¹²⁷ LG Frankfurt v. 22. 9. 1983 2/23 O 80/83, (beck-online.de).

¹²⁸ LG Bielefeld v. 17. 11. 70 10 O 251/69, (beck-online.de).

¹²⁹ BGH, Urteil vom 14.8.2019 - IV ZR 279/17, (**Neue Juristische Wochenschrift**, Y. 2019, C., S. 49, Rn. 15-16).

¹³⁰ LOOSCHELDERS, **Handbuch**, §17 Rn. 41.

¹³¹ WANDT, §28 Rn. 35.

¹³² BUßMANN/ FELSCH, §28 Rn. 14; BGH Urt. v. 25.9.2024 - IV ZR 350/22 (OLG Celle), (**Recht und Schaden**, Y. 2024, C. 51, S. 21, s. 953-958).

runlu idarî düzenlemelerden başka, firma uyarıları, tavsiyeler, kullanım kılavuzları veya yönergeleri ve özel kişi veya kuruluşlardan gelen diğer önerilerin bu kapsamda olmadığını ifade etmek gerekir¹³³.

Almanya hukukunda, bilhassa büyük rizikolar açısından açıklık ve kesinlik standardı görece daha düşük tutulmuştur. Mesela nakliye şirketinin araç sürücüsünü dikkatli şekilde seçme ve denetleme yükümlülüğü, sektörün yerleşik uygulamaları da göz önüne alındığında yeterince açık ve belirli kabul edilmiştir¹³⁴. Buna karşılık yüklü aracın hırsızlığa karşı emniyete alınmasına ilişkin yükümlülük muğlak bulunmuş; kapalı garajda muhafaza edilmesi veya alarm sistemi kurulması gibi somut önlemlere açıkça yer verilmediğinden, sigorta ettirene bu tür spesifik yükümlülüklerin yüklenemeyeceği ifade edilmiştir¹³⁵. Türk hukukunda her ne kadar büyük rizikolar ayrıca düzenlenmemişse de, tacir olan sigorta ettirenin basiretli bir işadamı gibi davranma yükümlülüğü ve tüketici sıfatını haiz sigorta ettireni koruma anlayışı gibi kıstaslar ile benzer neticelere ulaşılması pek tabii mümkündür.

d. Süre

TTK m. 1449/2'ye göre sigortacı, kısmen veya tamamen fesih ve buna bağlı olarak ifadan kurtulma hakkını, durumu öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde kullanmalıdır. Aksi hâlde fesih hakkı düşer¹³⁶. Bir aylık süre, dosyayla ilgilenen sigortacı personelinin ihlâli öğrenmesi ile başlar; söz konusu personelin fesih yetkisinin bulunması şart değildir¹³⁷. Dikkat etmek gerekir ki hükümde fesih süresi, salt öğrenmeye bağlanmıştır; mesela, fesih süresi içinde rizikonun gerçekleşmesi kural olarak süreyi etkilemez¹³⁸.

Fakat kanaatimizce, bir aylık süre sigortacıya verilmiş bir hak değildir; sigortacı basiretli bir tacir olarak keyfiyeti öğrendiği andan itibaren süratle değerlendirmesini yaparak sigorta ettireni bilgilendirmelidir. Durumun öğrenilmesinden kastedilen, kanaatimizce akdî yükümlülüğün kusurlu olarak ve rizikonun

¹³³ BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 14.

¹³⁴ OLG Saarbrücken (5. Zivilsenat), Urteil vom 13.07.2005 - 5 U 689/04, (BeckRS 2005, 13001/beck.online.de).

¹³⁵ OLG Köln, Urteil vom 30. 8. 1990 - 5 U 253/89, (**Recht und Schaden**, Y. 1990, C. 17, S. 11, s. 395-396).

¹³⁶ ULAŞ, Işıl/ BEKTAŞ, İbrahim, **Ulaş Sigorta Hukuku, Birinci Cilt**, 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2023, s. 114.

¹³⁷ BURMANN, §28 Rn. 4.

¹³⁸ ÜNAN, Sözleşmesel Görevler, s. 23.

gerçekleşmesine veya sigortacının ediminin kapsamına etki edecek şekilde ihlâl ettiğini edildiğinin öğrenilmesidir. Bir aylık süre, rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat talep edilmesi gibi olaylardan bağımsızdır¹³⁹. Mesela süre, sigortacının yerinde yaptığı bir ziyaret sırasında su hasarını öğrenmesiyle değil, ancak hasarın sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlâl etmesi nedeniyle meydana geldiğinin anlaşıldığı anda işlemeye başlar¹⁴⁰.

Sözleşme ile fesih hakkını kullanılması hususunda Kanun'dan farklı bir süre öngörülmesi hâlinde, kanundaki bir aylık süre uygulanır¹⁴¹. Her ne kadar TTK m. 1449, TTK m. 1452/3 ile sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyecek hükümler arasında zikredilmişse de; aksinin kanunla düzenlenebileceği şeklindeki hükmün lafzı ve düzenlenen sürenin hak düşürücü mahiyeti itibarıyla TTK m. 1449/2'nin mutlak emredici nitelikte olduğunun kabulü gerekir.

¹³⁹ ÜNAN, Cilt I, s. 543.

¹⁴⁰ ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 173. Akdi yükümlülüğün ihlâl edildiğinin, sigortacı tarafından sigorta tazminatı öndendikten sonra öğrenilmesi hâlinde, muhtemelen feshedilecek bir sigorta sözleşmesi mevcut olmayacağı için TTK m. 1449 hükmüne başvurulamayacaktır. Bu hâlde sigortacı, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre ve süresi içinde, ödediği tazminatın iadesini isteyebilir. (Doktrinde fazladan veya sebepsiz ödenen sigorta tazminatının iadesi talebine genel hükümlerin mi, TTK m. 1420'deki hükümlerin mi uygulanacağı tartışmalıdır (Bkz. ARKAN, Sabih, "Sigorta Hukukunda Fazladan Yapılan Ödemelerin İadesinde Zamanaşımı", *AÜHFD*, Y. 2007, C. 56, S. 2, s. 43; MEMİŞ, Tekin, "Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Cevdet Yavuz'a Armağan*, Y. 2016, C. 22, S. 3, s. 1940). Ne var ki bu durum sigorta ettireni, özellikle daha uzun bir zamanaşımı süresince geçmişteki bir yükümlülüğüne dair ayrıntıları hatırlamak ve buna dair delilleri muhafaza etmek zorunda bırakacaktır. Sigorta tazminatının ödenmesine dair prosedür, TTK m. 1427'de kurgulanmıştır. Buna göre, sigorta tazminatının ödenmesi için evvelâ riziko ile ilgili belgelerin sigortacıya verilmesi, akabinde ise sigortacının kendi araştırmalarını tamamlaması gerekir. Bu belgelerin takdiri ve yapılması gereken araştırmaların mahiyetini sigortacı belirleyecektir. Sigortacının buna rağmen, zorunda olmadığı veya fazladan yaptığı ödemeler söz konusu olabilir. Nitekim bu tür ödemeler, sigortacılık faaliyetinin ve sektörün tabiatından kaynaklanan ve sigorta tekniği içinde prim tutarının belirlenmesi ve işletme politikasında hesaba katılmaktadır. Bu bakımdan sigortacılık faaliyetinin tabiatından ve sektörel şartlardan kaynaklanan bu riskin, kendisini TTK m. 1449'da öngörülen yaptırımdan daha dezavantajlı duruma sokacak şekilde sigorta ettiren veya sigortalıya yüklenmemesi gerekir. Bu esastan olmak üzere, TTK m. 1449 hükmündeki bu boşluğun, sebepsiz zenginleşme veya sigorta sözleşmesinde dair genel zamanaşımı sürelerinin tatbiki ile çözümlenmesi, kanaatimizce mümkün görünmemektedir. Burada, sigorta ettiren veya sigortalının, akdi yükümlülüğün ihlâlindeki kusurunu değerlendirmek suretiyle bir neticeye varmak adil olabilir. Akdi yükümlülüğü kasten veya hileyle ihlâl eden yahut akdi yükümlülüğün ihlâl edildiğini kasten veya hileyle gizleyen sigorta ettiren için, sigorta sözleşmelerine dair TTK m. 1420'de kaydedilen zamanaşımı süresi uygulanacak ve tazminatın iadesi istenebilecektir. Buna karşılık akdi yükümlülüğün ihlâlinden veya ihlâlin bildirilmesinde kastı veya hileli davranış söz konusu olmayan sigorta ettiren için, riziko araştırma külfetini basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümlülüğüne uygun olmayacak bir surette yerine getirerek ihlâli fark edemeyen sigortacının, tazminatın ödenmesi ile birlikte artık bir iade talebinde bulunamayacağı ve oluşan riskin sigortacılığın tabiatı gereği ve beklenen bir ticarî risk olarak sigortacının hanesine kaydedileceği kabul edilmelidir.

¹⁴¹ Doktrinde Ulaş/Bektaş, "Kanun'dakinden daha uzun, farklı bir süreye tâbi tutulmuş olması hâlinde kanun hükmünün uygulanması doğaldır" ifadeleri, muhtemeldir ki sigortalı lehine daha kısa bir sürenin kararlaştırılabileceğini ifade etmişlerdir. Bkz. ULAŞ/ BEKTAŞ, s. 115.

Fesih hakkının süresi içinde kullanıldığını ispat yükü sigortacıdadır¹⁴². Fesih hakkının, belli bir süre sonra sonuç doğuracağını belirterek kullanılıp kullanılmayacağı hususu açık değildir. Almanya’da eski VVG döneminde feshin süresiz olması gerektiği kabul edilmiştir; ancak sigortacının edim yükümlülüğünden kurtulması ile fesih arasındaki zorunlu rabitanın kaldırılmasından sonra süreli feshin mümkün olduğu belirtilmektedir¹⁴³. Böyle bir imkânın sigortacıya tanınması hâlinde sigorta ettirenin prim ödemeye ve sigortacının fesih zamanına kadar hangi rizikolara karşı teminat sağlanmaya devam edeceği hususunun aydınlatma yükümlülüğü dairesinde ve riziko-prim dengesi muhafaza edilerek tespit edilip açıklanması gerekir.

B. Kanunda Öngörülme İhtimaller

TTK m. 1449’da, akdî yükümlülüklerin düzenlenmesine ve ihlâline dair yalnızca tek bir ihtimale yer verilmiştir. Ancak tatbikatta, akdî yükümlülüklerle ilgili meselelerin farklı şekillerde tezahür etmesi pek tabii mümkündür.

1. İhlâlinin Neticesi Sözleşmede Düzenlenmeyen Akdî Yükümlülükler

Kanun’da akdî yükümlülüğün ve ihlâlinin, fesih ve ifadan kurtulma neticesine tâbi tutulması ihtimalinden bahsedilmektedir ancak akdî yükümlülüğe yer verilip, ihlâline bağlı neticenin düzenlenmemesi hâlinde ne olacağı hususunda bir hüküm sevk edilmemiştir. Sözleşmede fesih ve ifadan kurtulma imkânından söz edilmemişse sigortacı, akdî yükümlülük sigorta ettiren tarafından ihlâl edilse dahi Kanun’da öngörülmüş olan fesih ve ifadan kurtulma imkânını kullanılamaz¹⁴⁴. Böyle bir ihtimâlde ne olacağının kanunda düzenlenmemesi, doktrinde mühim bir eksiklik olarak telakki edilmiş; en azından Yargıtay’ın, akdî yükümlülüğün neticesinin sözleşmede düzenlenmediği hâllerde söz konusu boşluğun nasıl doldurulması gerektiğini ve sigortacının hangi haklara sahip olabileceğini belirlemesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁴⁵.

Doktrinde, akdî yükümlülüğün yaptırımının sözleşmede belirlenmemesi hâlinde TTK m. 1449’un uygulama alanı bulmayacağı; ancak kanun hükmünün geniş yorumlanarak sözleşmeyi feshetmeksizin bir ara çözüm kararlaştırabile-

¹⁴² ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 177.

¹⁴³ Bkz. ÜNAN, *Sözleşmesel Görevler*, s. 24.

¹⁴⁴ WANDT, §28 Rn. 57.

¹⁴⁵ ÜNAN, *Cilt I*, s. 534-535.

ceği ifade edilmiştir¹⁴⁶. Bir bu görüşe katılmıyoruz. Kanaatimize göre burada, doldurulması gereken bir boşluk yoktur; tarafların sözleşme ile akdî yükümlülüğün ihlâline bağlı neticeleri düzenleme yetkilerini kullanmamış olmaları söz konusudur¹⁴⁷. Bu bakımdan, taraflar kararlaştırmamışlar ise, herhangi bir yaptırım veya netice uygulanması mümkün değildir¹⁴⁸.

2. Sözleşme Feshedilmeksizin İfadan Kurtulma

Sigorta sözleşmesi ile bir akdî yükümlülük öngörülerek, ihlâli hâlinde sigortacıya sözleşme feshedilmeksizin sadece ifadan kurtulma imkânının verilir verilemeyeceği açık değildir. Kanun'un lafzına göre böyle bir düzenleme tarzı mümkün görünmemektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi TTK m. 1449'da, akdî bir yükümlülüğün ihlâli hâlinde, sözleşmenin feshi ile sigortacının ifadan kurtulması arasında mutlak bir rabıta öngörülmüştür. Bu esastan olmak üzere mesele tetkik edilirken evvelâ, kanun koyucunun fesih ile ifadan kurtulma arasında kurduğu bu rabitanın gerekçelerini değerlendirmek gerekir.

Almanya hukukunda, mülga VVG'de bu rabıta aranmaktadır. Bu bağlamda sözleşmenin feshi ile birlikte sigortacının, bir akdî yükümlülüğü ihlâlinin hâlihazırda gerçekleşmiş olduğunu bilmesine rağmen primleri tahsil etmeye devam etmesi ve buna rağmen daha sonra gerçekleşen riziko karşısında tazminat ödemekten imtina imkânına sahip olmasına karşı sigorta ettirenin korunması esas alınmıştır¹⁴⁹. Lâkin yeni VVG ile bu mutlak rabıta kaldırılmıştır.

Türk kanun koyucusu ise, TTK m. 1449 bahsinde bu veya benzer gerekçelerden bahsetmemiştir. Kanaatimizce sigortacının tamamen veya kısmen ifadan kurtulması ile sözleşmenin bir bütün olarak akıbeti, hâlin icabına göre ayrıca değerlendirilebilecek, mutlak surette birbirine bağlanması şart olmayan hususlardır. Lâkin sigortacının tazminat ödemekten imtina edeceğini bile bile prim tahsiline devam etmesi ve bu süre zarfında sigorta ettirenin gerçek bir sigorta himayesinden mahrum kalması, yerinde ve mâkûl bir endişedir. Bu bakımdan prensip olarak, sigortacının sözleşmeyi feshetmeyerek prim tahsiline devam etmesi ve rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte tazminat ödemediğinden imtina etmesine izin verilmemelidir.

¹⁴⁶ TOSUN, Özge, **Türk Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 318.

¹⁴⁷ LOOSCHELDERS, **Handbuch**, §17 Rn. 42; MARLOW, s. 591.

¹⁴⁸ Bkz. WANDT, §28 Rn. 25.

¹⁴⁹ WANDT, §28 Rn. 173.

3. Tazminattan İndirim

Türk hukukunda sigorta ettirenin *kanunî* yükümlülüklerinin ihlâl edilmesine bağlı olarak “*ya hep ya hiç*” anlayışından ziyade, gri alanları karşılamak üzere tazminattan indirim imkânı sağlanmıştır¹⁵⁰. Böylece riziko ve prim dengesi muhafaza edilerek; ihlâlde sigorta ettirenin kusuru, ihlâlin rizikonun gerçekleşmesine veya tazminat miktarına etkisi tetkik edilerek hakkaniyete uygun ara çözümlere imkân tanınmıştır. Mamafih akdî yükümlülükler ile ilgili TTK m. 1449 bakımından *ya hep ya hiç* ilkesi benimsenerek, herhangi bir ara çözüme işaret edilmemiştir.

Gerçekten de *ya hep ya hiç* anlayışı dairesinde ifrat ile tefrit arasında mâkûl bir denge gözetilmediğinde, ihlâlin *ya* bütünüyle yaptırımsız kalmasına *ya* da aşırı ölçüsüz bir yaptırımla karşılık bulmasına yol açabilecek niteliktedir¹⁵¹. Nitekim Almanya hukukunda eleştirilen bu düzenleme tarzı, bu ilkenin câr olduğu eski VVG döneminde dahi içtihat hukuku ile yumuşatılmıştır¹⁵². Bugün ise VVG m. 28/2 ile akdî yükümlülüğün ihmâlen ihlâli hâlinde, tazminattan indirim yoluna gidilebileceği kabul edilmiş (VVG m. 28/2-2. c.); bir başka ifade ile *ya hep ya hiç* anlayışı kanunen terk edilmiştir¹⁵³. Hâkezâ PEICL’de de, *ya hep ya hiç* ilkesinden ziyade, kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim imkânına işaret edilmiştir (PEICL m. 4:103/2)¹⁵⁴.

Sigorta sözleşmesinde, fesih ve ifadan kurtulma müeyyidesine birlikte yer verilmesi, sık karşılaşılan bir uygulama değildir. Bu itibarla, tatbikatta karşılaşılmaması muhtemel ve sadece “*ifadan kurtulma*” şeklinde bir yaptırımın tatbik edilmesini gerektirecek hâllere kanunda açıkça yer verilmesi gerektiği ifade olunmuştur¹⁵⁵. Nitekim kanunda yer verilmemesine rağmen, akdî yükümlülüğün ihlâlinin rizikonun gerçekleşmesine etkisi ve sigorta ettirenin kusurunun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılabileceği de ifade edilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵⁰ ÜNAN, *Cilt I*, s. 541.

¹⁵¹ Bkz. WANDT, Vor §28 Rn. 5.

¹⁵² TERBILLE, Michael, “Das Alles-oder-Nichts-Prinzip im Versicherungsrecht, dargestellt anhand der Regelungen der §§ 6, 23 ff und 61 VVG”, recht und schaden (r+s), Y. 2001, C. 28, S. 1, s. 2; KARLSRUHE, Wolfgang Römer, “Alles-oder-Nichts-Prinzip?”, *Neue Zeitschrift für Versicherung und Recht*, Y. 2000, C. 3, S. 6, s. 260; LOOSCHELDERS, *Handbuch*, §17 Rn. 76.

¹⁵³ RIXECKER, §28 Rn. 74; MAIER, s. 89; BURMANN, VVG § Rn. 5. FELSCH, “Obliegenheiten”, s. 491; HEB, Rainer, “Die Quotenbildung nach dem VVG - Erfahrungen seit 2008”, *Recht und Schaden*, Y. 2013, C. 40, S. 1, s. 1; LANGHEID, Theo, “Auf dem Weg zu einem neuen Versicherungsvertragsrecht”, *Neue Juristische Wochenschrift*, Y. 2006, C. 59, S. 46, s. 3319.

¹⁵⁴ WANDT, §28 Rn. 377.

¹⁵⁵ ÜNAN, *Cilt I*, s. 540.

¹⁵⁶ GÜNAY, s. 165.

TTK m. 1449, sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyen nisbî emredici hükümlerden olduğu için, fesih ve ifadan kurtulma dışındaki, mesela sözleşmenin en baştan itibaren geçersiz sayılması gibi daha ağır yaptırımların kararlaştırılması geçersizdir¹⁵⁷. Buna karşılık, daha hafif yaptırımların, edim yükümlülüğünden tamamen kurtulma yerine ödenecek tazminat tutarında indirim yapılacağı yönündeki sözleşme hükmü geçerli sayılmalıdır¹⁵⁸. Ne var ki, sigortacının tamamen ifadan kurtulması yerine daha hafif bir netice olan tazminattan indirim gibi yaptırımların uygulanmasında da, bu çalışmada inceleme konusu yapılan akdî yükümlülüğün niteliği, tespiti ve genel uygulama ilkeleri ve şartları dikkate alınmalıdır.

Kanaatimizce, meri mevzuat bakımından TTK m. 1449’da geçen, “*sigortacının sözleşmeyi kısmen feshetme*” imkânını değerlendirmek gerekir. Kısmen fesih, sigortacının sözleşmesinin tamamını değil, bir kısım hükümlerini feshetmesi olarak anlaşılmalıdır. Doktrinde ayrıca kısmen fesih ifadesinin, sözleşmenin tazminat ödeme borcunun bir bölümü ile sınırlı olarak feshedilmesi şeklinde anlaşılabileceği ifade edilmiştir¹⁵⁹. Bir başka ifade ile kısmen fesih lafzı, aynı zamanda ifadan kısmen kurtularak tazminat ödeme borcunun bir kısmının yerine getirilmesinden imtina edilebileceği anlamına gelecektir. Bu hâlde, ihlâlin mahiyeti tetkik edilerek somut olay dairesinde ihmâlin derecesine da bakmak icap eder¹⁶⁰. İndirim yapılmasının mümkün kabul edildiği takdirde, sigorta ettirenin ekonomik durumu ve sigorta süresi gibi hususların da dikkate alınması gerekir. Kusur değerlendirmesinde, hem objektif, hem sübjektif kıstaslar hesaba katılmalıdır¹⁶¹. Mesela akdî yükümlülüğün, bir riziko istisnasına yaklaştığı ölçüde, kusurun daha ağır olduğu ve tazminattan daha fazla indirim yapılabileceğini kabul etmek gerekir.

C. Kanunî Yükümlülüklerin Aynı Zamanda Akdî Yükümlülük Olarak Öngörülmesi

Kanunî bir yükümlülüğün, sözleşme metninde veya sigorta genel şartlarında, aynen ya da bazı değişikliklerle ve hatta genişletilerek yer alması pekâlâ

¹⁵⁷ Nitekim mesela, VVG m. 28/5 de sigortacının sözleşmeden cayamayacağı ifade edilmiştir.

¹⁵⁸ ÜNAN, *Cilt I*, s. 535.

¹⁵⁹ ÜNAN, *Cilt I*, s. 541.

¹⁶⁰ HEß, s. 4. Bununla birlikte, ihlâldeki kusurun ağırlığına göre tazminattan indirime gidilebileceğini öngören yaklaşım, uygulamada belirsizlik ve karışıklık yaratacağı düşüncesiyle doktrinde eleştirilmiştir. Bkz. FELSCH, *Obliegenheiten*, s. 491.

¹⁶¹ RIXCEKER, §28 Rn. 79.

mümkündür. Prensip olarak, kanunî bir yükümlülük ve neticesine, sözleşmede de yer verilmesi, o yükümlülüğü akdî bir yükümlülük hâline getirmez¹⁶². Bir başka ifade ile bu hâlde, kanunda öngörülen hüküm ve neticeler tatbik edilir¹⁶³.

Doktrinde Ünân, bu hususla ilgili TTK m. 1449/1 hükmünü *anlaşılması güç ve amacı anlaşılmayan bir düzenleme* ifadeleriyle eleştirmektedir¹⁶⁴. Gerçekten de hükümde geçen, “*sigortacıya karşı yerine getirilmesi gereken ve sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün ihlali hâlinde, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan özel düzenlemeler hariç olmak üzere*” ifadeleri, kanunî bir yükümlülüğün aynı zamanda akdî bir yükümlülük olarak öngörülmesi hâlinde, sigorta ettirenin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın kanunî hükümlere öncelik verileceği şeklinde anlaşılmaya müsaittir. Bununla birlikte anılan ifadenin, kanunda neticesiyle birlikte düzenlenen bir yükümlülüğün, sözleşmede ayrıca bir netice öngörülmezsizin tekrar düzenlenmesi durumunda işlevsel olabileceği ileri sürülmüştür. Sözleşmede herhangi bir netice öngörülmezsizin düzenlenmiş bir yükümlülüğün, kanunda fesih veya ifadan kurtulma gibi neticelerle birlikte düzenlenmiş olması hâlinde, söz konusu yükümlülüğün bu kanunî yaptırımların uygulanmasına imkân tanıyacak şekilde yorumlanabileceği ifade edilmiştir¹⁶⁵. Mesela akdî yükümlülüğün ihlâlinin rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet verdiği durumlarda, söz konusu ihlâl ilişkili olarak sözleşmede herhangi bir yaptırım öngörülmemiş olsa dahi, Türk Ticaret Kanunu’nun 1444 ve 1445. maddeleri uyarınca yaptırımların uygulanmasına imkân tanınması gerektiği ifade edilmiştir¹⁶⁶.

Bu görüşe prensip olarak katılmakla beraber, her somut olayı kendi şartları içinde değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz. Kanunda yaptırıma bağlanmış bir yükümlülüğün, sözleşmede herhangi bir yaptırıma yer verilmeksizin yeniden düzenlenmesi, sigorta ettiren nezdinde, bu yükümlülüğün ihlâlî hâlinde bir yaptırım uygulanmayacağı yönünde haklı bir beklentiye yol açabilir. Bu bakımdan sözleşme bütüncül bir şekilde yorumlanarak, ortalama bir sigorta ettirenin ne anlayabileceği araştırılarak bir neticeye varılmalıdır.

¹⁶² WANDT, *Kommentar I* § 2 Rn. 28; RIXECKER, §28 Rn. 3; BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 9; ÜNAN, *Cilt I*, s. 535.

¹⁶³ ÜNAN, *Cilt I*, s. 535; BUBMANN/ FELSCH, §28 Rn. 9.

¹⁶⁴ ÜNAN, *Cilt I*, s. 536.

¹⁶⁵ Bkz. ULAŞ/ BEKTAŞ, s. 114.

¹⁶⁶ ÜNAN, *Cilt I*, s. 537; ERİŞ, s. 546; GENCER, s. 201. Bkz. benzer şekilde AYHAN/ ÇAĞLAR/ ÖZDAMAR, s. 203.

İhlâline bağlı neticeler kanunda düzenlenmemiş olan kanunî yükümlülüklerinin, sözleşme ile neticeleri belirlenerek birer akdî bir yükümlülüğe dönüştürülmesi teorik olarak mümkün olmakla birlikte¹⁶⁷; TTK'da sigorta ettirene yüklenen ve ihlâlî durumunda herhangi bir yaptırımla desteklenmeyen herhangi bir yükümlülük düzenlenmemiştir¹⁶⁸. Sigorta ettiren için öngörülen yükümlülüklerin ihlâlîne bağlanan neticeler, genellikle nisbî emredici mahiyettedir ve bunların sigorta ettiren aleyhine değiştirilmesi, genişletilmesi veya ağırlaştırılması mümkün değildir¹⁶⁹. Fakat sigorta ettirenin lehine olacak şekilde, kanunda öngörülen den daha hafif bir yükümlülük öngörülmesi veya yükümlülüğün neticelerinin hafifletilmesi mümkündür. Bu hâlde yeni bir akdî yükümlülükten ziyade, kanunî bir yükümlülüğün sigorta ettiren yararına hafifletilmesi söz konusudur¹⁷⁰.

Yaptırımı yahut neticesi kanunla tespit edilmiş bir yükümlülük, sözleşmeye - yaptırımı, neticesi veya mahiyeti değiştirilmek suretiyle - dâhil edilmişse; bu akdî yükümlülük, sigorta ettiren, sigortalı ya da lehtarın aleyhine olmamak kaydıyla geçerliliğini haizdir. Nitekim TTK m. 1449, sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar aleyhinde değiştirilmesi mümkün olmayan hükümler arasındadır (TTK m. 1452/3). Aynı yaklaşım, kanunî bir yükümlülüğü açıklama veya somutlaştırma amacına matuf sözleşme hükümleri için de cârîdir. Bu hâllerde, kanunî yükümlülüğü tavzih eden sözleşme hükümleri, TTK m. 1452/3 dairesinde tetkik edilerek, kanunî düzenlemenin sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar aleyhine değiştirelemeyeceği kaidesi işletilecektir¹⁷¹. Bu bakımdan kanunî bir yükümlülüğü açıklayan veya somutlaştıran sözleşme hükümlerinin, birer akdî yükümlülükten ziyade, kanunî bir yükümlülüğün sigortalı lehine hafifleten¹⁷², en azından ağırlaştırmayan açıklayıcı hükümler olduğunu kabul etmek gerekir¹⁷³. Mamafih

¹⁶⁷ WANDT, Vor §28 Rn. 11; RIXECKER, §28 Rn. 3.

¹⁶⁸ Bununla birlikte TTK m. 1444, 1447 ve 1448 hükümleri; sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyen emredici hükümlerdir (TTK m. 1452/3). Bu bakımdan, sözleşme ile bu hükümlerin sigorta ettiren lehine değiştirilmesi mümkündür. Kanaatimiz odur ki bu hükümlerin uygulama alanına girecek bir davranış, akdî yükümlülük olarak düzenlenir ve sigorta ettirenin daha lehine bir yaptırım öngörülürse, bir akdî yükümlülükten söz etmek mümkün olabilir. Fakat pratikte, kanun hükümlerinin sözleşme hükümlerinden daha lehe olacağı vakidir.

¹⁶⁹ ÜNAN, *Cilt I*, s. 535.

¹⁷⁰ WANDT, Vor §28 Rn. 13; ÜNAN, *Cilt I*, s. 535.

¹⁷¹ WANDT, §28 Rn. 25.

¹⁷² ÜNAN, *Cilt I*, s. 535.

¹⁷³ Akdî yükümlülüklerle dair TTK m. 1449 hükmü, 6102 sayılı Kanun ile birlikte yürürlüğe girmiştir. 6762 sayılı Kanun'da böyle bir düzenleme yer almadığından, o dönemde sözleşmede öngörülen yükümlülüklerin kanunî yükümlülüklerin emsali veya izahı olarak telakki edilmesinden başka bir imkân yoktu. Meslekî sorumluluk sigortalı bakımından, o dönemdeki bir genel şart hükmünün bu bakımdan tefsiri için bkz. ŞENOCAK, Kemal, *Meslekî Sorumluluk Sigortası*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 264.

sözleşme hükümünün, kanunî yükümlülükten ayrılmış ve içerik itibarıyla bağımsız bir yükümlülük olarak tebarüz etmesi hâlinde, bir akdî yükümlülükten bahsetmek gerekir¹⁷⁴.

Rizikonun sigorta ettirenin kusuru, bir başka ifade ile kastı veya taksiri neticesinde gerçekleşmesinin muhtemel hukukî neticeleri, “*rizikonun gerçekleşmesinde kusur*” kenar başlıklı TTK m. 1429’da düzenlenmiştir. Bu bakımdan, akdî yükümlülüğün ihlâlindeki kast, bir sübjektif riziko istisnasıdır¹⁷⁵. Sözleşmede, TTK m. 1429/1’de tanınan imkâna istinaden, rizikonun gerçekleşmesinde sigorta ettirenin kusurunun bulunması hâlinde sigortacının sorumluluktan muaf tutulacağı kararlaştırılmış ve yine aynı sözleşme ile sigorta ettirene, rizikoyu bertaraf edici nitelikte bazı tedbirleri alma yükümlülüğü de tevdi edilmiş olabilir. Bu gibi bir durumda riziko, sözleşmede öngörülen tedbirlerin alınmamasına müteallik olarak gerçekleşmiş ve rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet veren kusur ile anılan yükümlülüğün ihmâlen veya noksan surette ifası arasında özdeşlik mevcut ise; sigortacının, TTK m. 1429 mucibince edim borcundan kurtulacağı ifade edilmiştir¹⁷⁶. Lâkin bu görüşe katılmıyoruz. Bir davranış kuralı, sözleşmede akdî yükümlülük olarak öngörülmemiş olsaydı dahi, sigortalıdan uyması gereken bir davranış olarak beklenebiliyorsa, buna kusurlu olarak uyulmaması ve rizikonun meydana gelmesi hâlinde TTK m. 1429 uygulanır. Ancak bunun dışında, ayrıca öngörülmüş akdî yükümlülüklerin kusurlu olarak ihlâli rizikoya sebep olsa dahi, ancak TTK m. 1449’daki şartların varlığı hâlinde sigortacıyı borçtan kurtarır.

SONUÇ

Sigorta sözleşmeleri, karşılıklı edim yükümlülükleri üzerine inşa edilen, iki tarafa borç yükleyen ve esas itibarıyla menfaatlerin zıt olduğu bir hukukî münasebetin tezahürüdür. Bu esastan olmak üzere sigortacının daha yüksek prim karşılığında daha az teminat sağlama; sigorta ettirenin ise daha düşük prim karşılığında daha fazla teminat elde etme arzusu tabiidir. Bu karşıt menfaatler dengesi, kanunda ve sigorta sözleşmesinde düzenlenen yükümlülükler ve bunların ihlâline bağlanan neticeler ile sağlanmaktadır. Bu itibarla TTK m. 1449’da “*sözleşmede öngörülen yükümlülüklerin ihlali*” kenar başlığı altında düzenlenen *akdî yükümlülükler* büyük ehemmiyet arz eder.

¹⁷⁴ WANDT, § 28 Rn. 29.

¹⁷⁵ SCHIMIKOWSKI, Rn. 403; ARMBRÜSTER, *Versicherungsvertragsgesetz*, §28 Rn. 40.

¹⁷⁶ ÜNAN, *Cilt I*, s. 538.

Akdî yükümlülüklerin ihlâli hâlinde, sigortacının sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifa borcundan kurtulabileceği TTK m. 1449'da düzenlenmiştir. Lâkin mezkûr hükümde, sadece “ya hep ya hiç” esasına dayanan bir netice öngörülmüş, sigorta ettirenin hafif veya ağır kusuru, ihlâlinin kastı ya da ihmali olması gibi derecelendirmeler yapılmaksızın her türlü kusura bağlı olarak ifadan tamamen kurtulma imkânı tanınmıştır. Bu hâl, bilhassa hafif kusurlu ihlâller bakımından adil olmayan neticelere sebep olabilecektir. Nitekim Alman hukukunda, akdî yükümlülüklerin ihlâlinin sigortacının ifadan kurtulmasını sağlaması için, ihlâlin kast veya ağır ihmâl derecesinde olması aranmakta, aksi takdirde sigortacının edim yükümlülüğünden kısmen veya tamamen kurtulması mümkün olmamaktadır. Türk hukukunda ise kusur derecelendirmesi yapılmıştır.

Akdî yükümlülükler, bilhassa aşağı yukarı aynı amaca matuf olarak sözleşmeye dercedildikleri için, riziko istisnaları ile karıştırılmaya müsaittir. Bu esastan olmak üzere mesele, bu iki kavramın ayırt edilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Akdî yükümlülük mefhumu, kanunda tanımlanmış ve sınırları çizilmiş değildir. Bu bağlamda, sigorta sözleşmesinde sigorta ettirene yüklenen her davranış yükümlülüğü, doğrudan akdî yükümlülük olarak kabul edilmemelidir. Bir sözleşme hükmünün, bir riziko istisnası mı yoksa akdî bir yükümlülük mü içerdiği, evvelâ hükmün maddî içeriğine göre belirlenmelidir. Hükmün lafzı ve sözleşmenin sistematigi, ancak ikinci planda değerlendirilmelidir.

Bir sözleşme hükmünün akdî yükümlülük içermesi için, mutlaka bir davranış yükümlülüğü öngörülmesi gerekir. Ne var ki, sigorta ettirenin fiilî davranışı ile doğrudan alâkalı olmayan; yer ve zaman sınırlandırmaları ile doğal afetler, savaş yahut terör gibi objektif mahiyetteki hadiseler veya sigorta ettirenin şahsından veya davranışı kendisine izafe edilemeyecek kişilerin fiillerinden sâdır olmayan vakıalara atıfta bulunulan hükümler, ekseriyetle riziko istisnası olarak tavsif edilir. Hâkezâ sözleşmede, emredici kanun hükümlerine yapılan atıflar da bir davranış yükümlülüğü içerse dahi, genellikle akdî yükümlülük olarak değerlendirilmez. Ancak bu tür düzenlemelerin sözleşme hükmü haline getirilmesi ve ihlâlinin açık şekilde yaptırıma bağlanması durumunda, belirli şartlar altında akdî yükümlülük olarak kabul edilmesi de mümkündür.

Sigorta ettirene yüklenen akdî yükümlülüğünün, TTK m. 1449'a tâbi olarak, öngörülen neticeleri tevhit edebilmesi için, açık, kesin ve anlaşılır olması gerekmektedir. Yeterince açık olmayan, muğlak ifadeler içeren veya sigorta ettirenin ortalama bilgi düzeyiyle anlayamayacağı şekilde düzenlenen hükümler, akdî yükümlülük olarak kabul edilmez. Aksi takdirde, yükümlülüğün mahiyeti-

ni ve kendisine yüklediği davranış kuralını anlayamayan sigorta ettiren, sözleşmeden doğan haklarından mahrum kalabilecektir. Bu noktada aydınlatma yükümlülüğü büyük önem arz etmektedir; sigortacı sigorta ettireni, akdî yükümlülükler ve bu yükümlülüklerin ihlâli halinde doğabilecek neticeler hakkında açık şekilde bilgilendirmelidir.

Sigortacının, TTK m. 1449’da göre sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifadan kurtulma yoluna gidebilmesi için, sigorta ettirenin akdî yükümlülüğünü kusurlu olarak ihlâl etmiş ve bu ihlâlin rizikonun gerçekleşmesine veya edimin içeriğine etki etmiş olması icap eder. Bir başka ifade ile akdî yükümlülüğün ihlâli bakımından kusur ve nedensellik bağı hükmün tatbiki için şarttır. Fesih ile ifadan kurtulma arasında kanunî bir rabıta kurulmuş olması, fesih sebepleri doğmuş olmasına rağmen sigortacının sözleşmeyi feshetmeyerek prim tahsiline devam ederek, rizikonun gerçekleşmesine müteakip ifadan imtina etmesini önlemektir. Sözleşmede sadece yükümlülüğün düzenlenerek, ihlâline bağlanacak neticenin belirlenmemiş olması hâlinde ise, sözleşmenin feshi ve sigortacının ifadan kurtulabilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu hâlde, kanunda verilen bir imkânın taraflarca kullanılmaması söz konusu olduğundan, bir boşluk doldurma yoluna gidilmemelidir. Hâkezâ sözleşme feshedilmeksizin yalnızca ifadan kurtulma imkanının öngörülmesi de, kanunun lafzına göre mümkün değildir. Çünkü TTK m. 1449, fesih ile ifadan kurtulma arasında mutlak bir bağlantı kurmaktadır. Ancak akdî yükümlülüklerin ihlali halinde, sözleşmenin feshi yerine tazminattan indirim gibi daha hafif yaptırımların öngörülmesini ise mümkün kabul etmek gerekir.

Türk hukukunda, Almanya hukukundan farklı olarak, hafif kusurlu ihlâllerde tazminattan indirimle gidilmesi gibi bir ara çözüm Kanun’da öngörülmemiştir. Kanaatimizce, bilhassa hafif kusurlu ihlâllerde sigortacının ifadan tamamen kurtulmasının önüne geçilerek, tazminattan belirli oranda indirim yapılabilmesi gibi bir ara çözümün ihdası yerinde olacaktır. Bu bakımdan, Kanun’da geçen “sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifadan kurtulabileceğine” şeklindeki ifadenin, tazminattan indirim ve daha adil bir ara çözüm yolunu açan bir düzenleme olabileceği kanaatindeyiz. Akdî yükümlülüklerin esas itibarıyla rıziko ve prim dengesinin sağlanmasına hizmet ettiği ve cezalandırma işlevinin olmadığı dikkat alındığında, hafif kusurlu sigorta ettirenin korunması amacını gözetmek gerekir.

Hakem Değerlendirmesi : Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması : Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek : Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review : *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest : *The author has no conflict of interest to declare.*

Grant Support : *The author declared that this study has received no financial support.*

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Evrim, **Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- ARKAN, Sabih, “Sigorta Hukukunda Fazladan Yapılan Ödemelerin İadesinde Zamanaşımı”, **AÜHFD**, Y. 2007, C. 56, S. 2, s. 39-43.
- ARMBRÜSTER, Christian, **Privatversicherungsrecht**, 2nd ed, Mohr Siebeck, Tübingen, 2019 (*Privatversicherungsrecht*).
- ARMBRÜSTER, Christian, **Prölss/Martin Versicherungsvertragsgesetz**, Ed. ARMBRÜSTER, Christian/ DÖRNER, Heinrich/ KLIMKE, Dominik/ KOLLER, Ingo/ LÜCKE, Werner/ PIONTEK, Sascha/ REIFF, Peter/ RUDY, Mathis/ SCHNEIDER, Winfried-Thomas/ VOIT, Wolfgang, 32. überarbeitete Auflage, München, C.H. Beck, 2024 (*Versicherungsvertragsgesetz*).
- AYHAN, Rıza/ ÇAĞLAR Hayrettin/ ÖZDAMAR, Mehmet, **Sigorta Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2023.
- BENNET, Howard, **The Law of Marine Insurance**, 2nd Ed, Oxford Univ. Press, Oxford, 2006.
- BOZKURT, Tamer, **Sigorta Hukuku**, 12. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- BURMANN, Michael, **Strassenverkehrsrecht**, Ed. BURMANN, Michael/ HEB, Rainer/ HÜHNERMANN, Katrin/ JAHNKE, Jürgen, 28. neu bearbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024.
- BUßMANN, Heike/ FELSCH, Joachim, **Versicherungsvertragsgesetz: VVG, EGVVG, VVG-InfoV, AltZertG, PflVG, KfzPflVV, allgemeine Versicherungsbedingungen**, Ed. RÜFFER, Wilfried/ HALBACH, Dirk/ SCHIMIKOWSKI, Peter, 5. Auflage, Baden-Baden, Nomos, 2025.
- CAN, Mehmet Çelebi, “Anayasa Mahkemesi’nin E. 2019/40 K. 2020/40, T. 17.07.2020 Sayılı Kararı Bağlamında Sigorta Genel Şartlarının Hukuki Niteliği”, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 10. Yılında Ticaret Hukukunun Güncel Meseleleri Sempozyumu**, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara, 2023, s. 421-432.
- DOĞAN, Burak, “Kara Araçları Kasko Sigortası Genel Şartları ve Yürürlükte Bulunan Mevzuat Hükümleri Kapsamında Yargıtay’ın Alkollü Araç Kullanımı Sırasında Meydana Gelen Zararlara İlişkin Yerleşik Kararları Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2022, C. 26, S. 1, s. 107-140.

- DOLAR, Neyzen Fehmi, **Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü (TTK m. 1423)**, Seçkin Hukuk, Ankara, 2023.
- ERİŞ, Gönen, **Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- FELSCH, Joachim, “Neuregelung von Obliegenheiten und Gefahrerhöhung”, **Recht und Schaden**, Y. 2007, C. 34, S. 12, s. 485-497 (*Obliegenheiten*).
- FELSCH, Joachim, “Verhüllte Obliegenheiten - ein Nachruf”, **Recht und Schaden**, Y. 2015, C. 42, S. 2, s. 53-59.
- GENCER, Hakan, **Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülükleri ve İhlâline Bağlanan Hukukî Sonuçlar**, Seçkin Hukuk, Ankara, 2024.
- GÜNAY, Barış, **Sigorta Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025.
- HEß, Rainer, “Die Quotenbildung nach dem VVG - Erfahrungen seit 2008”, **Recht und Schaden**, Y. 2013, C. 40, S. 1, s. 1-10.
- HODGES, Susan, **Cases & Materials on Marine Insurance Law**, Taylor and Francis, Hoboken, 2012.
- HÖRA, Knut/ SCHUBACH, Arno, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, Ed. HÖRA, Knut/ SCHUBACH, Arno, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022.
- KARA, Hacı, **Sigorta Hukuku**, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KARLSRUHE, Wolfgang Römer, “Alles-oder-Nichts-Prinzip?”, **Neue Zeitschrift für Versicherung und Recht**, Y. 2000, C. 3, S. 6, s. 259-262.
- KAYIHAN, Şaban/ GÜNERGÖK, Özcan, **Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri**, 5. Baskı, Umutepe Yayınları, İstanbul, 2020.
- KENDER, Rayegân, **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, On Yedinci Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KONFİDAN, Melisa, **Deniz Araçları Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi**, On İki Levha, İstanbul, 2023.
- KUMMER, Joachim, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, ed. Knut HÖRA/ SCHUBACH, Arno, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022.
- LANGHEID, Theo, “Auf dem Weg zu einem neuen Versicherungsvertragsrecht”, **Neue Juristische Wochenschrift**, Y. 2006, C. 59, S. 46, s. 3317-3322.
- LOOSCHELDERS, Dirk, **Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz. VVG Band 1**, Ed. LANGHEID, Theo/ WANDT, Manfred, 3. Auflage, Beck, München, 2022 (*Kommentar*).
- LOOSCHELDERS, Dirk, **Versicherungsrechts-Handbuch**, Ed. Beckmann Roland Michael, Annemarie Matusche-Beckmann, 4. Auflage, C.H. Beck, München, 2025 (*Handbuch*).

- PÖPEL, Thomas/ LINK, Jochen/ MOOS, Klaus, **Gesamtes Verkehrsrecht**, Ed. HAUS, Klaus-Ludwig/ KRUMM, Carsten/ QUARCH, Matthias, 3. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2022.
- RIXECKER, Roland, **Versicherungsvertragsgesetz: mit Einführungsgesetz und VVG-Informationspflichtenverordnung: Kommentar**, Ed. LANGHEID, Theo/ RIXECKER, Roland/ GAL, Jens/ GROTE, Joachim/ MUSCHNER, Jens, 7. Auflage, C.H. Beck, München, 2022.
- STEINBECK, René, **Münchener AnwaltsHandbuch Versicherungsrecht**, Ed. Knut HÖRA/ SCHUBACH, Arno, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, C.H. Beck, München, 2022.
- MAIER, Karl, “Die Leistungsfreiheit bei Obliegenheitsverletzungen nach dem Regierungsentwurf zur VVG-Reform”, **Recht und Schaden**, Y. 2007, C. 34, S. 3, s. 89-92.
- MARLOW, Sven, “Unwirksame Rechtsfolgenregelungen in Alt- und Neuverträgen - Einige Anmerkungen”, **Recht und Schaden**, Y. 2015, C. 42, S. 12, s. 591-593.
- MEMİŞ, Tekin, “Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Cevdet Yavuz’a Armağan**, Y. 2016, C. 22, S. 3, s. 1931-1943.
- MERKIN, Robert M./ HJALMARSSON, Johanna, **Compendium of Insurance Law**, Informa, London, 2007.
- PADFIELD, Alison, **Insurance Claims**, Fifth edition, Zed Books, London, England, 2021.
- RUBIN, Harwey W., **Dictionary of Insurance Terms**, Fourth Edition, Barron’s Educational Series, Hauppauge NY 2000.
- SCHIMIKOWSKI, Peter, **Versicherungsvertragsrecht**, 7. überarbeitete Auflage, C.H. Beck, München, 2024.
- STEMPEL, Jeffrey W./ SWISHER, Peter N./ KNUTSEN, Eik S., **Principles of Insurance Law**, Fourth edition LexisNexis, New Providence, NJ, 2011.
- ŞENOCAK, Kemal, **Mesleki Sorumluluk Sigortası**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.
- TERBILLE, Michael: “Das Alles-oder-Nichts-Prinzip im Versicherungsrecht, dargestellt anhand der Regelungen der §§ 6, 23 ff und 61 VVG”, **Recht und Schaden**, Y. 2011, C. 28, S. 1, s. 1-7.
- TOSUN, Özge, **Türk Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Sözleşmesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- ULAŞ, Işıl/ BEKTAŞ, İbrahim, **Ulaş Sigorta Hukuku, Birinci Cilt**, 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2023.
- ÜNAN, Samim, “Sözleşmesel Görevler (TTK 1449)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVIII 27 Aralık 2014**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016, s. 11-37 (*Sözleşmesel Görevler*).

- ÜNAN, Samim, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt I**, On İki Levha, İstanbul, 2016 (*Cilt I*).
- ÜNAN, Samim, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt IV**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019 (*Cilt IV*).
- ÜNAN, Samim, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt VI**, On İki Levha, İstanbul, 2020 (*Cilt VI*).
- WANDT, Manfred, **Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz. VVG Band 1**, Ed. LANGHEID Theo/ WANDT, Manfred, 3. Auflage, Beck, München, 2022.
- YAZICIOĞLU, Emine/ ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra, **Sigorta Hukuku**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.
- YENER, Merve İrem, “Anlaşmalı Servis Kaydı İçeren Kasko Sigortaları”, **BATİDER**, Y. 2023, C. 39, S. 4, s. 1213-1241.
- YENER, Merve İrem, **Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.